

BÜLLETÄÄN

EESTI ÕPETAJATE KESKÜHINGU
HÄÄLEKANDJA

Eesti Õpetajate Keskühingu
häälekandja

BÜLLETÄÄN

Nr. 37

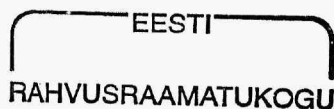
Bulletin of the Estonian Teachers Association in exile

Stockholm 1989

S I S U K O R D

Kuidas saada eestlaseks välismaal? Ülemaailmne eesti õpetajate konverents Melbourne'is 29. dets. 1988 – Tiiu Salasoo	3
Vajadus eesti keele õpetuse järele – Tiiu Salasoo	8
Kakskeelsusest – Felix Oinas	10
Eesti koolid Ühendriikides - Gaston O. Randvee	12
Eesti täienduskoolid Kanada idarannikul – Edgar Marten	16
Eesti keele õpetus Rootsis 1988/89. õppeaastal – Ivar Paljak	20
Sydney Eesti Seltsi Täienduskoolist – Ingrid Koreneff.	21
Eesti keele õppimisvõimalusi Austraalias – Tiiu Salasoo	23
Noored ja rahvakunsti õpetamine – Ene Runge.	27
Mõtteid eesti keele õpetamisest täiskasvanuile – Leo Karlov	30
Eesti internaat-keskkool – Jüri Linask.	33
Kõikumisi perekonnanimede käänamises – Paul Laan	36
Kodumaa koolilaulikuid meenutades – Enn Saluveer	42
IFTA tegevusest 1988. aastal – Enn Saluveer	44
Suur E ehk mõtisklusest teoni – Ants Põldmäe.	46
Varia	47

„Bülletääni” toimetuse: Henno Kirikmäe (*ansvarig utgivare*), Udo Juuno, Paul Laan, Heinrich Mark, Edgar Marten, Tiiu Nurk, Tiiu Salasoo, Marje Tui Lund

Eesti Õpetajate Keskühingu ja „Bülletääni” toimetuse ja talituse aadress:

Estniska Skolan
Svartmangatan 20–22
S–111 29 Stockholm
S w e d e n

KUIDAS SAADA EESTLASEKS VÄLISMAAL?

See oli juhtlauseks 29. detsembril 1988 ESTO 88-l toimival päevapikkusel V ülemaailmsel eesti õpetajate konverentsil ja töökoosolekul, mis oli kavandatud kõigile, kes on huvitatud eesti keele ja kultuuri edasikandmisest välismaal sündinud põlvkondades: praegustele ja tulevastele õpetajatele, lastevanematele ja isegi õpilastele. Päeva jooksul võttis konverentsist osa 38 isikut üle terve maailma, kaasa arvatud Eesti.

Kavakohaselt kuuldi hommikupoolel lühiülevaateid praegusest eestialasest õpetusest välismaa eri keskustes ja eri tüüpi õppeasutustes. Peale ühist lõunaainet loodeti koguneda õppealade kaupa töөрühmadesse arutama praktilisi küsimusi seatud eesti keele õpetamisega lastele, noortele ja täiskasvanutele, rahvakunsti ja grammatika õpetamisega jne. Kahjuks vähenes pealelõuna jooksul osavõtjate arv tunduvalt ESTO kavva ilmunud uute ürituste külgetõmbejõu tõttu ja nii arutati ühiselt väikeses grupis ainult rahvakunsti ja eesti keele õpetust lastele. Mõningate ettekannete tekstid ilmuvad selles „Bülletäänis”, teised on refereeritud lühidalt käesolevas ülevaates.

Konverentsi korraldaja mag. Tiiu Salasoo selgitas avasõnas kava koostamise sihti – leida praktilisi lahendusi küsimusele: kuidas teostada eestialast õpetust nii, et iga õpilane ja lapsevanem sellest tahaks osa saada. Ta kirjeldas raskusi, mis on tekkinud Eestis kutsehariduse saanud õpetajate kadumisega ning meenutas seejuures eriti võimekat ja idealistlikku koolimeest mag. Herman Rajamaad, kes väsimatult töötas eesti keele ja kooli heaks kuni viimse hingetõmbeni. Teda ja kõiki teisi manalasse varisenud tublisid eesti õpetajaid mälestati leinaseisakuga.

Austraalia Eesti Seltside Liidu kultuuriala juhataja dr. Malle Tohver lootis oma tervituses, et praegu kodumaal ja ka ESTO-l populaarseks saanud laulu sõnad „Eestlane olla on uhke ja hea!” inspireerivad ka eestlasi välismaal. Ta tuletas meelde, et eestlaseks saamisel on vanavanematel tähtis roll, niisamuti kui suhtlemisel eestlastega kodumaal. Ta soovis, et konverents leiaks vastuse küsimusele, kas saab eestlaseks välismaal ilma eesti keelt edasi andmata ning lõpetuseks tänas Tiiu Salasood aastatepikkuse töö eest eesti keele õpetuse edutamisel.

Kuigi professor Felix Oinas oli 1950-ndatel aastatel üks eesti keele õpetuse algatajatest Indiana Ülikoolis, ütles ta end tegelikult õpetusest eemale jäänud olevat ja esitas selle asemel üldisema essee, mis propageeris kakskeelsust väliseestlastele. Eesti Koolide Kesku-

se Ameerika Ühendriikides esimees Gaston O. Randvee andis ülevaate eesti koolide tegevusest Ühendriikides. Sama tegi Toronto Eesti Gümnaasiumi õpetaja Vaike Rannu eesti täienduskoolide kohta Kanada idarannikul. Vancouveri Eesti Täienduskooli endine juhataja Marje Suurkask rääkis selle väikese 15 õpilasega kooli muudest ja rõõmudest.

Peale kohvipausi ja pildistamist kirjeldas professor Olev Träss eesti õppetooli asutamist Toronto Ülikoolis 1984. aastal. Asutamise sihtideks olid: luua Torontosse akadeemiline eesti kultuuri viljelev keskus, mis uurimistöö ja kõrgemate teaduslike kraadide, väitekirjade kaudu suurendaks eesti haritlaskonda, võimaldaks eesti keelt õppida, koguks ja koostaks uusi eestialaseid materjale ja publitseeriks uurimistööde tulemusi. Esimeseks külalisprofessoriks oli sotsioloog Tõnu Parming Maryland'i Ülikoolist (1986-87), teiseks Kieli Ülikooli ajaloo professor Hain Rebas (1987-88 ja sel aastal on professor T. Parming jälle tagasi. Mõlemad professorid on andnud omal alal kursusi nii madalamal kui ka kõrgemal tasemel Eesti, Baltikumi ja Nõukogude Liidu kohta. Nad on ka olnud aktiivsed eesti ühiskondlikus elus, esinedes Tartu Instituudis, aktustel ja mujal, ning korraldades konverentse koos Metsäülikooli, Balti Liidu ja Balti Uurimuste Edendamise Seltsiga (AABS). Siiani ei ole veel võetud kõrgematele teaduslikele kraadidele ettevalmistavaid õpilasi, mis ootab alalise professori nimetamist. Loodetavasti on selliste õpilaste hulgas ka eestlasi.

Eesti keele doktorant Harri Mürk rääkis oma kogemustest eesti keele õpetamisel Indiana ja Toronto ülikoolis. Ta juhtis tähelepanu sellele, et eesti keele õpetus ülikooli tasemel on erinev täienduskoolides toimuvast, kuna see on suunatud väljaspoole eesti ühiskonda. Püsiv eesti keele õpetus on toimunud Indiana Ülikoolis 1950-ndatest aastatest alates, kus pakutakse kaht kursust: algkursus ja selle jätk. Õpilaste arv aastas on olnud tagasihoidlik, kuid pidev, ning seni on ikka leidunud mõni õpilane. 1986 oli rekordiline aasta – kahes rühmas oli kokku 7 õpilast ning lisaks neile oli 1-semesterilisel kirjanduskursusel 3 õpilast. Võrreldes soome ja ungari keele programmidega Indiana Ülikoolis, jääb eesti keel vajaka. Eesti kohta valitseb suur teadmatus. Nigela palga tõttu on õppejõude raske leida ja seetõttu tänava 3 soovijat ei saanud eesti keelt õppida. Ajutise lahendusena on kavas Eestist kutsuda keegi noor õppejõud. Olukord võiks paraneda, kui saaks püsiva eesti õppetooli, nagu ungarlastel ja soomlastel on. Ameerika Ühendriikide eestlased võiks seda võimalust kasutada, sest ressursid on Bloomingtonis ole-

mas. Torontos loodi eesti õppetooliga samaaegselt ka eesti keele lektoraat slaavi keelte kateedri juurde (nii nagu ka soome ja ungari keel). Esimesel aastal pakkus lektoraat ühe eesti keele kursuse, nüüd on neid juba neli (kolm üksteisele järgnevat keelekursust ja kursus eesti kirjandusest). Algkursuse õpilastest on pooled mitte-eestlased, kes on järjekindlalt osutunud parimateks õpilasteks. Eesti keele õpetuse majanduslik ja pedagoogiline alus on Toronto Ülikoolis tugevam kui Indianas. Eesti keele kursuste lõpetamisega saab omandada nn. krediitpunkte, kuid ei ole veel võimalust eesti keele spetsialistina lõpetada, mis aga soome keele alal võimalik on. Soome-ugri keelte keskuse loomisel Toronto Ülikoolis võiks tekki-da eesti keeles magistrikraadi saavutamise võimalus.

Austraalia Eesti Seltside Liidu eesti keele õpingute koordineerija mag. Tiiu Salasoo andis ülevaate eesti keele õpetusest Austraalias, mis toimub praegu regulaarselt ainult Sydneys ja Melbourne'is.

Järgnevates sõnavõttudes juhtis Gaston O. Randvee tähelepanu Connecticuti Riiklikus Ülikoolis hiljuti asutatud eesti keele õpetu-sele nn. kriitiliste keelte programmis, kus õpib 7 õpilast, neist üks ameeriklasest lingvistika üliõpilane.

Suur osa järgnevast vestlusest keerles keele õppimiseks vajaliku motivatsiooni ümber. Kirjanik Arvo Valton Eestist tundis kurbust täienduskoolides käivate laste arvu ja keeleoskuse vähenemise üle. Ta nimetas, et 50 aasta jooksul on Nõukogude Liidus hävitatud 50 rahvast ja küsis, kas on siin meie kolme põlvkonnaga sama toimu-mas. Ta leidis, et kunstlikult keelt säilitada ei saa, kõik toetub moti-vatsioonile, mis sunnib last õppima ja täienduskooli minema. Märgates, et ESTO-l seltskondlikel kokkusaamistel pidid noored Saksamaalt, Prantsusmaalt jne. hädaga eesti keelt kõnelema, arvas ta, et kontakt Kodu-Eestiga oleks suureks motivatsiooniallikaks, kuigi seal on mõndagi, mis väliseestlastele ei meeldi. Loomisel ole-vasse Eesti Humanitaarinstituuti võiks näiteks saata oma valitud programmide ja raamatute alusel õppima inimesi, kellest saaks ees-ti keele õpetajad välismaal. Hiljuti loodud Eesti Pere Sihtkapitali üheks funktsiooniks võiks olla keeleõppimise otstarbeks mõneks kuuks laste vahetamine. Dr. Jüri Linask Ameerika Ühendriikidest leidis, et noorte iseteadvuse tõstmiseks on neil vaja teada muistsest iseseisvusajast, noorte osavõtust Eesti Vabadussõjast. Osavõtt ES-TO-dest, teadlikkust sellest, mis praegu Eestis toimub, annab moti-vatsiooni ka keele õppimiseks. Ta teatas, et Ühendriikides on kavas alustada eesti keele suvekursusega. Mag. Leo Karlov, kes tegeleb eesti keele õpetamisega keelt mitte kõnelevatele täiskasvanutele,

soovitas motivatsiooni andmiseks viia lapsi turistina Eestisse, näiteks laulupeole, mis annaks emotsionaalse elamuse ja tekitaks huvi keele õppimise vastu. Londoni Täienduskooli õpetaja Tiina Hansen rõhutas, et kuigi meie ajalugu on olnud raske ja meie kangelased on Siberis, on eestlasi alati päästnud tugev perekonnatunne, mis on aluseks ühistundele. Dr. I. Paljak leidis, et Arvo Valtoni sõnavõtt on tõstnud esile väliseestlaste dilemma: tema generatsioonist poliitilised põgenikud ei taha kodumaad külastada, kuid vahepeal on tekkinud äraelamise probleem. Noorte hinge peaks külvama seemne, et noored hakkaksid oma juuri otsima. Arvo Valton vastas, et ta mõistab dr. Paljaku seisukohta, kuid kuigi dr. Paljak on poliitiline põgenik, ei ole seda tema poeg – kas too ei tuleks Eestisse? Gaston Randvee arvas, et varem esinenud kodumaad külastanutele viltu vaatamine on kadumas olukordade muutumisega Eestis. Praegune ESTO on näidanud solidaarsust kodu- ja väliseestlaste vahel.

Peale ühist lõunaeinet kõneles Austraalia koolisüsteemis töötav väikelastekooli juhataja Raili Kuslap sellest, kuidas õpib tänapäeva laps. Ta nimetas, et tänapäeval on väikelaste õpetamine palju huvitavam kui varem, kuid ka palju raskem ja keerulisem. Ühiskond on muutunud ja ka lapsed on muutunud. Paljud lapsed lihtsalt vaatavad passiivselt pealt värvirikast, hirmuäratavat, kiiret maailma nende ümber: telesaated, külaskäigud, reisimine. Paljud lapsed on väga võimekad ja neile on kättesaadaval igasugused linnid, raadiod, raalid. Asukohamaade koolide kavad ja meetodika on muutunud, mõnikord paremuse poole, teinekord mitte. Ka eesti koolil on soovitatav paremate muudatustega kaasas käia. Varem oli väikelastel kindel õppekava, mis hoidis kõiki õpilasi samal tasemel. Nüüd antakse võimekamatele lisatööd ja nendele, kellel raskusi, palju abi. Lapsel on vaja tunda, et see, mis ta täna on teinud, on parem kui ta eile tegi. Vanasti lugesid klassis kõik sama raamatut, nüüd loetakse palju eriraamatuid korraga, üks ühel tasemel, teine teisel. Eesti koolis pole palju selliseid eritasemelisi raamatuid.

Kõike ülaltoodut arvestades leidis Raili Kuslap, et eesti keelt õpiv laps peab olema asetatud olukorda, kus ta tunneb, et on uhke olla eestlane. Keeleõpetus peaks toimuma meeldivas ümbruses „oma” kooliruumides, kus nende ilusamad tööd võiksid kaunistada seinu. Laps peab olema eesti keelest ümbritsetud: igasugused silidid, tähestik, üksikud sõnad ja laused rippugu seinal või laest alla – lapsed on sellega päevakoolis harjunud. Õpetaja peaks olema rõõmsameelne, huvitav ja laste meelest ilusasti riietatud. Lapsega kõneleja hääl peab olema rahulik, mitte kasutades pudikeelt või sega-

keelt. Lapsi peab tõmbama tegevusse: tema töö ripub seinal, ta läheb ja kirjutab sellele alla „kutsikas“; tunni ajal mängitakse palju mänge, loetakse luuletusi. Oluline on ka koolitöösse kaasa tõmmata vanemaid.

Järnevas vestluses nimetas Linda Linask Ameerika Ühendriikidest, et kuna laps loeb pilte enne kui sõnu, peaks kunstnikud teema pildid nii detailirikastena kui võimalik, et nende järele saaks vastavaid sõnu õppida. Sageli pole eestikeelseid huvitavaid raamatuid vastavalt lapse tasemele. Mag. H. Mürk soovitas lasta Eestist saata pildirikkaid lasteraamatuid. Pr. L. Linask nimetas liikuvat tähestikku väga sobiva õppematerjalina ja kirjeldas kuidas motivatsiooni suurendamiseks Connecticuti Eesti Noorte Kalendrit valmistati.

Peale seda jagas Ene Runge, kes on Eesti Etnograafilise Ringi Kanadas juhataja, näpunäiteid rahvakunsti õpetamiseks lastele ja noortele. Pr. L. Linask kirjeldas Enn Kõiva koostatud Ameerika koolides kasutamiseks mõeldud eesti kultuuri mudelit, mille juurde kuulub ka rahvapäraste käsitööde karp. Marje Suurkask nimetas, et Vancouveri täienduskooli kutsutakse külalisteks perenaisi küpsetama piparkooke, õpetama käsitööd.

Ene Runge küsimusest, kas vajatakse tema koostatud „Lood ja laulud lastele“, tekkis elav vestlus (nagu eelmistel konverentsidelgi) õppematerjalide koondamise ja kättesaadavuse üle. Seekord jõuti ühiselt siiski konkreetse ettepanekuni: asutada õppematerjalide kogujate ja vahendajate võrk. See tähendab, et igas suuremas eestlaste keskses oleks üks isik, kelle kätte sealseid õpetajad saadavad ühe eksemplari enda koostatud õppevahendist (töölehed, lugemis-palad, igasugused harjutused, jne.). Too isik omakorda lisaks saadetud materjali kirjelduse oma nimestikku (kirjeldades milleks ja kui vanadele või mis oskustasemega õpilasele see mõeldud on) ning saadaks perioodiliselt (vähemalt kaks korda aastas) koopia oma nimestikust teistele võrgu liikmetele. Õpetajad võivad siis tellida neid nimestikke oma võrgu esindajalt või lihtsalt küsida mingit erilaadi õppevahendit. Tänapäeva fotokopeerimisajastul peaks selline infovahetus küllaltki lihtne olema. Õppevahendeid vajajad tasuksid siis paljundus- ja postikulud vahendajale.

Õppevahendite võrgu sidepidajateks nõustused esialgu olema:

Torontos – Ene Runge, 20 Sunrise Ave. # 314,

Toronto, Ont., M4A 2R2 Canada.

Vancouveris – Marje Suurkask, 4195 West 12th Ave.,

Vancouver, B.C., V6R 2P5 Canada.

Ameerika idarannikul – Linda Linask, 16 Pepperidge Rd.,
Monroe, CT, 06468 USA.

Ameerika keskosas – Ain Haas, 4063 N. New Jersey St.,
Indianapolis, IN 46205 USA.

Stockholmis – Henno Kirikmäe, Essinge Brogata 7, IV,
S-112 61 Stockholm, Sweden.

Austraalias - Tiiu Salasoo, Box A 317,
Sydney South, 2000 Australia.

Selle positiivse otsusega – lootuses, et õpetajad ei ole kitsid oma tööd teistele õpetajatele kättesaadavaks tegema – lõpetati V ülemaailmne eesti õpetajate konverents. Korraldajana tundsin, et kuigi varajaste lahkujate tõttu jäi palju arutlust vajaka, ometi olime ka midagi praktilist korda saanud, millest eesti keele õppimisel ja õpetamisel võiks kõigil kasu olla.

Tiiu Salasoo

VAJADUS EESTI KEELE ÕPETUSE JÄRELE

*(Katkend Tiiu Salasoo avasõnast V ülemaailmsel eesti
õpetajate konverentsil)*

Kuigi kodumaal erihariduse saanud eesti õpetajate read on hõredaks jäänud, ei ole vajadus eesti õpetaja järele 45. pagulasaastal sugugi vähenenud. Vastupidi, see on suurenenud. Võite tahta mulle vastu vaielda, öeldes, et kuidas nii – igal pool välismaal on täienduskoolides käivate õpilaste arv ja laste keeleoskus vähenemas – milleks meil neid õpetajaid nii palju vaja on? Ja mina vastaksin selle peale: just sellepärast on hädasti vaja häid õpetajaid õpetama neid väheseid lapsi, noori ja isegi täiskasvanuid, kes umb- või poolkeelsetena tee eesti keele õpetuse juurde leiavad. Kui varem suurema õpilaste arvu puhul polnud vaja eriti muretseda mõne õpilase oskuse kasinaks jäämise üle, sest palju oli ikkagi selliseid, kes küllaldaselt eestiainelisi teadmisi omandasid – siis nüüd tuleks kvaliteedile rohkem tähelepanu osutada ja iga õpilase võimeid nii täielikult kui võimalik välja arendada.

Kuna tänapäeval õpilaste keeleoskus ja tagapõhja teadmiste hulk on väga mitmesugune, kaldudes rohkem puudulikkuse kui täielikkuse poole, siis on vaja peaaegu igale õpilasele eriõpetajat (à la Rousseau), ja sealjuures väga võimekat õpetajat, kes oskab oma õpetuse nii huvitavaks teha, et õpilane tahes-tahtmata vastuvõtlikuks muutub.

Kust võtta selliseid õpetajaid? Neid ei ole kerge leida. Kõige suurem probleem on keeleoskus. Näiteks olen mina Eestis ainult algkoolis käinud, mu lapsed aga eesti keelt ainult kodus ja täienduskoolis õppinud. Ja praegused õpetajad peaks ju samast generatsioonist tulema. Et aga olla hea eesti keele õpetaja, peaks oskama eesti keelt vabalt nii kõnes kui ka kirjas. Ideaalselt peaks õpetajal olema kõrgharidus eesti keele alal. Seda saab ka välismaal omandada, kuid isegi asjasthuvitatutestki ei või igäüks seda endale lubada. Et keelt võrdlemisi vabalt osata, on kahtlematult vajalik pidev eesti keele õppimine ja kasutamine. See võib kõik tunduda hirmuäratav, kuid kogemustest teame, et on võimalik õppida eesti keelt vabalt kõnelema ka välismaal. Eriti tõestavad seda mitmed mitte-eestlased.

Keele kasutamiseks peab aga olema vajadus ja võimalusi. Ja siin tulevad mängu tähtsad tegurid nagu kodu ja ühiskond. Kui aga ema ja isa ning praegused ühiskonnategelased oskavad ebarahuldaval tasemel eesti keelt, siis jääb kasutatav keel kõngu või tõrjutakse kõrvale asukohamaa keele poolt, milles on ju kõike kergem väljendada.

Olukorda võiks ehk parandada gümnaasiumitasemel noortele või täiskasvanutele mõeldud kursused, millest võiks osa võtta kõik, kellel on abi vaja eesti keele oskuse parandamiseks. Ideaalselt peaks keeleõppimisest osa võtma iga välismaal elunev eestlane, sest ka meie vanaemade ja -isade keelde on igasuguseid imelikke nähtusi tunginud.

Nüüd näete ehk, miks vajadus eesti õpetajate järele on praegu veelgi suurem kui 40 aasta eest.

Rääkisin keeleõpetusest – niisamuti kuulub eestlase kultuuripärandisse ka rahvakunst, muusika, tants ja mängud. Neid saab õppida ka võõrkeeles, kuid rahva hingele, tema terviklikule olemusele saab läheneda ikkagi ainult selle rahva keele kaudu – sellepärast pean keeleõpetuse vajadust välismaal primaarseks. (Muidugi leidub tänapäeval igasuguseid vabanduste otsijaid, kes öeldule sooviksid kangesti vastu vaieida.)

On vastuvaidlematu, et ainult eesti keele kaudu saab pidada sidet meie üle maailma laialipaisatud rahvakillukeste ja kodumaa vahel ja selle kaudu kindlustada eesti kultuuri edasikandmist ka välismaal. Kodumaal võideldakse praegu ägedat võitlust eesti keele kui kultuurikeele püsimise eest, milleks oli isegi vaja vastu võtta eriseadus, et tunnistada eesti keel riigikeeleks. Näib, et ka meil välismaal ei saa ilma võitluseta läbi – kuid see võitlus on meie endi minna-

laskmise vastu.

Tundub, et välismaal eestlaseks saamise väga oluliseks eelduseks on, et kogu eesti ühiskond saab teadlikuks ühisest vastutusest selles küsimuses ja võtab ka selle vastutuse oma kanda. Ei aita enam üksi õpetajatest, ükskõik kui head nad ka ei oleks! On vaja, et kõik eestlased välismaal – noored, lastevanemad, noortejuhid, ajaleheetoimetajad, igasugused tegelased – oma eesti keelt parendaksid (kas enesehariduse – nagu lugemine – või kursusel käimise teel) ja seda keelt kasutaksid igal võimalikul juhul. Et nad allaandmise asemel looksid reaalseid võimalusi eesti keele kasutamiseks ja julgustaksid ning nõuaksid, et nende hooldusel olevad alaealised sama teeksid: et eesti kodus, eesti seltsis, eesti noortelaagris oleks kasutusel ainult eesti keel!

Nende idealistlike mõtetega avan tänase V ülemaailmse eesti õpetajate konverentsi ja palun selle kordaminekuks Jumala õnnistust.

KAKSKEELSUSEST

Väliseestlaste hulgas on levinud laialt arvamus, et eesti keele kõnelemine kodus mõjub pidurdavalt laste võõrkeele õppimisele. See on viinud niikaugele, et rida eesti vanemaid püüavad vältida emakeelt ja kõnelda oma lastega ainult kohaliku rahva keeles. On ülim aeg võtta revideerimisele meie vaated kakskeelsuse kohta.

Keelteoskust võib võrrelda nägemise ja kuulmisega. Me oleme harjunud nägema oma ümbrust kahe silmaga. Kui aga katame ühe silma kinni, siis näeme kõiki esemeid ilma sügavusteravuseta samal tasemel. Kui suleme ühe kõrva, kaotame suunateadvuse – kõik hääled tulevad meile ei tea kust. Üksnes nägemine kahe silmaga ja kuulmine kahe kõrvaiga annab meile reljeefse ruumi ning suunataju.

Sama on lugu ka keeltega. Kui oskame ainult ühte keelt, ei saa me seda millegagi võrrelda. Õpime aga ühele keelele lisaks teise, siis tõusevad mõlema omapärasused reljeefselts esile. On väga oluline, et iga keel analüüsib ning tõlgendab välis- ja sisemaailma eri viisil. Kui oskame kahte keelt, siis võrdleme ning vastandame ka kaht erinevalt liigestatud maailmapilti. See arendab aju ning teritab vaimu. Emakeele õpib laps kodustes tingimustes ära otsekui mängides. Sellele mängukaaslastelt ja hiljem koolis teise keele juurdeõppimine teeb tema drastiliselt teadlikuks kummagi keele sarnasustest ja

erinevustest, viib ta nägema kummagi keele struktuuri ning selle taga kumendavat maailmapilti ja avab lõpuks tee kummagi kultuuri varasalvede juurde.

Seda tõde on pannud tähele paljud suurmehed enne meid. Goethe väljendas seda paradoksse tabavusega: „Need, kes oskavad ainult ühte keelt, ei oska ühtegi keelt.” Ja Juhani Aho kirjutas oma Pariisi päevist: „Õppides seal prantsuse keelt, õppisin ära omagi keele ja õppisin mõistma oma maad.”

Me elame mitmel mandril, mitmes ühiskonnas ja kõneleme inglise, prantsuse, saksa, rootsi või muud keelt oma kutsealal. Aga meie emakeel on ideaalne suhtlemiseks meie perekondades ja intiimses sõprade ringis. Vana Venemaa tippmehi Mihhail Lomonossov näitas, et iga eriala jaoks sobib teatud euroopa kultuurkeel kõige paremini, aga kõnelemiseks Jumalaga ainult emakeel. Sama mõtles ka filminäitleja Telly Savalase kreeka päritoluga isa, kui ta oma lastele ütles: „Lapsed, ma soovin, et teie õpite ära palju keeli ja võite suhelda paljude inimestega. Aga kui te kõnelete Jumalaga, siis kõnelge kreeka keeles.”

Norra misjonär Isaak Olsen (surnud 250 a. tagasi) kirjutab laplastest, et nende uskumuse järgi elavad surnud esivanemate vaimud maa all: „Nad kõnelevad lapi keelt, sest see on parim kõigist keeltest. Seda kõnelesid nende jumalad ja selle loojaks olid esimesed samaanid, vaimud ja teised muistsed olendid.” Surnud esivanemad manitsevad lapsi elama samal viisil, kui elavad nemad allmaailmas, kõnelema sama keelt ja pidama samu kombeid, kui nad tahavad elada kaua ning õnnelikult, olla edukad oma töös ja kanda hoolt, et nad ise ja nende loomad oleksid terved.

Nördimusest, mille põhjustab emakeele (või isakeele) mitteoskamine, kirjutab haaravalt soome-rootsi luuletaja Zachris Topelius. Topeliuse isa oli innukas soome rahvaluule koguja ja publitseerija, kuid poeg kasvas üles rootsi miljöös ega osanud enam soome keelt. Oma päevaraamatus kirjutab ta 18. märtsil 1836. a., pärast seda, kui Soomes oli puhkenud vaimustustorm „Kalevala” ilmumise puhul: „Uus teos „Kalevala” on väljas! Kuidas mu isa oleks rõõmistanud, oleks ta elanud niikaua, et oleks saanud seda näha. Sa oled tõeline lollpea, Zachris (seda ütleb ta iseenese kohta!), kes sa pole võimeline lugema oma isa kirjutatud raamatuid. Häbi, häbi!”

Aga emakeele tähtsus ulatub kaugelt üle üksikisikute ja nende aja. Keel on rahvuse peamine ja olulisim tunnus. Kui keel kaob, on kadunud ka rahvas. Setudelt on kirja pandud uskumus, et kui surija kõrval mängida kannelt, siis ei puutu surm temasse niikaua, kui

helisevad kandlekeeled ja kõlab laul. Soome folklorist Kuusi vihjab sellele setu uskumusele ja jätkab: „Selles uskumuses kätkeb sügav sümboolne tõde, kui mõtleme väikeste rahvaste elu ja surma. Niikaua kui liivlased, vepslased, baskid, bretoonid ja teised laulavad oma keeles, mängivad oma muusikariistadel, niikaua ei puutu surm neisse rahvakillukestesse.”

Sellele rahvaste loendile võime lisada ka eestlased.

Felix Oinas

EESTI KOOLID ÜHENDRIIKIDES

Selle kohta esitas aruande Eesti Koolide Keskus USA-s esindaja Gaston Randvee. Tema ettekannet täiendasid mitmed tabelid, mis arvudes andsid pildi koolide ja nende õpilaste arvu seisukorrast viimaste aastate jooksul. See pilt ei ole lootustandev! Suuremaks ja peamiseks probleemiks on kooliealiste laste järk-järguline tagasimine igal aastal. See vajutab oma pitseri nii koolitööle kui ka kogu noorsootööle – skautlusele-gaidlusele. Et see nii on kujunenud, tuleb arvestada meie elu realiteedi ja ümbrusega, kus paikneme. Tema arvates esineb sama olukord ka teistes maades. Nii on tegemist sündide vähenemisega eesti perekondades, segaabiellude, kauguste, tööttingimuste ja ka huvipuudusega eesti kooli (täienduskooli) vastu.

Möödunud (1987/88) õppeaastal töötas Ühendriikides 9 kooli 120 õpilasega. Perekondi, kes lapsi kooli saatsid oli ainult 76. Siin tekib paratamatult küsimus, kas USA-s eesti keskustes, kus töötavad eesti koolid, on ainult nii vähe kooliealisi lapsi (Suur-New Yorgi ümbruses 33, Los Angeleses 10). 20 aastat tagasi oli 17 eesti kooli 450 õpilasega, nendest New Yorgi ümbruses 90 ja Los Angelesi ümbruses 30.

Koolide keskus on kogu oma tegevusaja olnud koolide tööga tihedas seoses: on abistatud õpikute, laste- ja noorsookirjandusega, korraldanud õpetajatele õppeseminare, noortele kirjandite kirjutamise võistlusi ja kogunud arvulist statistikat pildi saamiseks koolielust. Keskusel on oma õpikute ja noorsookirjanduse ladu, on välja antud aastate kestel õppevihikut „Kodukool” ning avaldatud ajalehe „Vaba Eesti Sõna” veergudel „Lehekülg Noortele” õpilaste kirjutisi. Peale selle on õpetajatele välja antud mitmeid käsiraamatuid ja õpilastele kordustrukke käibelt lõppenud õpikutest ja noorsoojuttude paremikust.

EESTI KOOLID USA-s ja nende õpilaste arv 1968/69. õppeaastast alates (ühendatud kujul, puuduvad õppeaastad 1971/75):

Kool	68/69	69/70	70/71	75/76	76/77	77/78	78/79	79/80	80/81	81/82	82/83	83/84	84/85	85/86	86/87	87/88
Albany-Schenectady, NY	12	13	16	17	17	17	11	11	8	8	8	8	8	-	-	-
Baltimore, MD	37	37	31	28	26	23	24	24	27	21	17	19	18	16	24	28
Boston, MA	-	-	-	-	-	17	20	23	23	22	19	17	14	11	9	10
Buffalo, NY	35	32	31	16	13	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Chicago, IL	23	29	28	25	22	25	18	17	13	15	16	14	14	11	10	4
Cleveland, OH	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Connecticut	22	24	24	33	48	38	27	34	25	34	25	24	9	13	8	7
Lakewood, NJ	41	32	30	19	16	14	20	13	10	18	19	9	14	15	16	16
Long Island, NY	30	30	34	26	25	25	16	15	10	10	6	4	-	-	-	-
Los Angeles, CA	45	31	45	26	17	17	19	14	14	14	11	12	7	11	13	10
Minneapolis, MN	7	7	7	6	2	-	-	-	6	8	10	7	8	8	7	6
New York, NY	90	90	81	87	79	81	79	70	65	66	47	51	44	47	34	33
Portland, OR	27	27	26	15	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Põhja Illinois	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
San Francisco, CA	30	26	35	20	16	16	11	11	9	7	-	-	-	-	-	-
Seabrook, NJ	8	-	-	-	-	20	22	20	18	13	7	7	-	-	-	-
Seattle, WA	13	14	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wilmington, DE	14	20	10	17	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Washington, DC	-	-	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Põhja New Jersey, NJ	-	-	-	-	-	-	-	8	8	3	3	-	-	-	-	-
Indianapolis, IN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	5	-	5	6
Vermont *)	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2	-	-	-	-
Kansas *)	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	3	-	-	-	-	-
Tammetare, SC *)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	2
Chapel Hill, NC *)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-
Kokku	450	412	411	346	315	303	267	262	241	244	193	182	144	134	128	122

*) Kodukoolid. Lisaks veel Norwood, NY kodukool 5 õpilasega, kus aastate kestel õpetati lastele eesti keelt.

EESTI KOOLE ÜHENDRIIKIDES

Asukoht	Koolitöö alustatud	Koolitöö katkestatud	
Albany-Schenectady, NY	1962	1985	
Baltimore, MD	1955		
Boston, MA	1951	1956	
	Uus algus	1977	
Buffalo, NY	1962	1978	
Chapel Hill, NC	1983	1985	Kodukool
Chicago, IL	1967	1988	
Cleveland, OH	1951	1969	
Connecticut, -1972 Hartford	1952		
Danielson, CT	1961	1968	
Indianapolis, IN	1983		
Kansas	1980	1982	Kodukool 3 õpil.
Lakewood, NJ	1949		
Long Island, NY	1951	1984	
Los Angeles, CA	1950		
Lõuna Carolina	1984 ?	1985	Kodukool
Lõuna-New Jersey	1979	1982/83	
Minneapolis, MN	1951	1977	
	Uus algus	1981	
New York, NY	1950		
Norwood, NY	Kodukool	1983	5 õpilast
Portland, OR	1963	1977	
Põhja-Illinois	1952	1969	
San Francisco, CA	1964	1982	
	Uus algus	1988	
Seabrook, NJ	1949	1969	
	Uus algus	1977	
Seattle, WA	1967	1975	
Vermont	1979	1984	Kodukool 2 õpil.
Washington, DC	1970	1977	
Willimantic, CT	1951	1961	
Wilmington, DE	1963	1977	
Hudsoni Täienduskool	1950	60-ndatel a.	
Patersoni Täienduskool	1951	60-ndatel a.	
Tammetare, SC	1983		Kodukool 2 õpil.
Anniston, AL	1988		Kodukool 4 õpil.

ARVULISED ANDMED EESTI KOOLIDE ÕPETAJATE, ÕPILASTE, PEREKONDADE JA ÕPILASTE KEELEOSKUSE KOHTA 1972/73. a. ALATES

Õppeaasta	Õpet.	Õpilasi	Perekondi	Lasteaias	E. keel vaevaline	Ei valda	Lõpetasid
1972/73	98	392	236	76	18	22	29
1973/74	95	389	230	73	13	33	27
1974/75	92	359	220	81	16	32	25
1975/76	88	346	216	70	24	29	29
1976/77	85	315	200	67	20	17	22
1977/78	85	303	194	59	24	21	24
1978/79	81	267	175	51	20	33	24
1979/80	83	262	175	59	36	11	22
1980/81	83	241	175	42	22	15	21
1981/82	83	244	158	55	30	13	23

1982/83	77	193	126	28	29	17	10
1983/84	67	182	120	23	19	13	28
1984/85	62	144	100	32	7	21	33
1985/86	58	134	98	32	17	24	4
1986/87	56	128	88	23	24	12	11
1987/88	43	122	76	17	23	6	9

Esitatud tabelis USA eesti koolide kohta võib esineda ebatäpsusi kuna toimetusele saanud materjal oli mitmekordne äratõmme ja selletõttu raskesti loetav.

Möödunud aasta suvel ilmus Keskuse väljaandel keeleõpik „Samm-sammult” lastele ja noortele, kel eesti keel ununenud või vaevaline. See on dr. Ain Haasa tõlge Rootsis kolm aastat tagasi ilmunud õpikust, mille koostanud sealsed õpetajad Mare Aadli ja Edith Kotka-Nyman ning illustreerinud Laine Laks. See on koolides ja koduõpetuses juba hea eduga kasutamisel.

Eesti koolide õppetöö kandjaiks on olnud õpetajad, kes töötanud tasuta. Nende arv möödunud õppeaastal oli 43. Nad kõik on vabatahtlikult õpetamise ülesanded võtnud enda peale ja kannavad seda edasi hoolega. Nendest ainult kaks on kutselised. Nad kõik on oma töös optimistlikud ega nurise valitsevate puuduste üle. Nende sooviks on, et tuleks rohkem lapsi kooli, mis sisendaks tööõõmu ja usku eesti tulevikku.

Edasi rõhutas ta, et eesti kool ei pea olema mitte üks ainult õpetajate ja lastevanemate ettevõtte, vaid ka meie kohapealsete seltside ja koguduste südameasi. Nii peab iga seltsi ja koguduse piirkonnas, kus koolialisi lapsi, töötama eesti kool, olgu seal siis kas või 4-5 last. Eesti kool peab olema nende kaitse all, olema osa nende rahvuslikust tööst, nende moraalse ja majandusliku toetusega, koostöös lastevanemate ja õpetajatega.

Vaatamata raskustele on eesti kool USA-s oma 38 tegevusaasta kestel saavutanud nii mõndagi eestluse viljelemise tööõõllul. Nii on selle aja kestel ligi 2000 noort eesti koolist läbi käinud ning pooled nendest kuni lõpetamiseni 8-10 aastat eestiainelist õpetust saanud ning omandanud tugeva aluse eesti keele alal. Nendest enamik on liitunud eesti elu teenindamisele meie organisatsioonides. Mitmed neist viibivad ka praegu siin Melbourneis ESTO-pidustustel oma osa andmisega.

Lõpuks ta avaldas tunnustust Koolide Keskuse ja eesti koolide töö toetajaile – Eesti Rahvuskomiteele, Eesti Abistamiskomiteele ja Eesti Koolifondile Ühendriikides ning tänu õpetajaile ja Keskuse liikmeile andumusega tehtud töö eest.

Gaston O. Randvee

EESTI TÄIENDUSKOOLID KANADA IDARANNIKUL

*Esitatud ESTO 88'l toimunud V ülemaailmsel
eesti õpetajate konverentsil Melbourne'is
õpetaja pr. Vaike Rannu poolt*

Ida-Kanadas tegutsevad 1988/89. õppeaastal järgmised eestikeel-
sed kasvatus- ja õppeasutused: Hamiltoni Eesti Kool, Londoni Ees-
ti Kool, Montreali Eesti Kool, Toronto Eesti Lasteaed, Toronto
Eesti Seltsi Täienduskool, Toronto Eesti Keskkool ja Toronto Ees-
ti Täiendusgümnaasium.

Hamiltoni Eesti Täienduskoolis õpib 11 õpilast, 4-9 aasta vanu-
ses. Kool toimub igal reede õhtul eesti kiriklas. Õpilased on jaga-
tud kolme erinevasse töörühma. Kasvatajad – õpetajad vaheldu-
vad; kokku on neid kuus. 5 õpilast räägivad inglise, 6 eesti keelt.
Koolijuhataja on prl. Merike Koger.

Londoni Eesti Koolis on 9 õpilast, neist on neli eelkooliealised
(2-6-aastased). Eesti keele oskajaid on 3. Kool toimub laupäeviti
koolijuhataja pr. Tiina Hanseni kodus. Õpetajaid on koolil 3.

Montreali Eesti Koolis on 9 õpilast. Neist lasteaias 7 ja algkooli-
ealisi 2. Koos käiakse igal teisel nädalal eesti kirikus. Koolijuhataja
pr. Hilja Teose, kasvatajaid 3.

Toronto Eesti Lasteaias on laste arv 112 (17-l eesti keele oskus
puudub või on algeline). Töö toimub Eesti Majas laupäeva hommi-
kupoolel. Kasvatajaid 14, lasteaija juhataja pr. Merike Martin. Las-
teaias käivad lapsed neli aastat. Selle lõpetamisel minnakse edasi
Toronto Eesti Seltsi Täiendusalgkooli.

Toronto Eesti Seltsi Täiendusalgkoolis on 98 õpilast, nende hul-
gas 15 õpilasega eesti keelt mittevaldajate eriklass. Õpetajaid 8.
Koolijuhataja Valdek Lenk. Kooli kestvus 6 aastat. Koolitöö toi-
mub teisipäeva õhtuti Eesti Majas.

Toronto Eesti Keskkoolis õpib 35 õpilast. Õpetajaid 3. Kooli
kestvus kolm aastat. Koolitöö toimub esmaspäeva õhtuti Eesti Ma-
jas.

Toronto Eesti Täiendusgümnaasiumis on 14 õpilast. Kooli kest-
vus 2 aastat. Kool toimub igal teisel esmaspäeval Eesti Majas. Õpe-
tajaid 2, huviringide juhatajaid 2.

Keskkooli ja gümnaasiumi juhatajaks on Edgar Marten.

Seega on Ida-Kanada eesti koolisüsteemis lapsi kokku 288, õpe-
tajaid-kasvatajaid 46.

Rõõmustavaks nähteks vaatamata mitme aastakümne möödumi-
sele, on iivest tulenevalt õpilaste arvu kasv. Samas aga tuleb märki-

da, et eriklassides õpib 43 last, mis on 15 % õpilaste üldarvust.

Põhjalik muudatus on toimunud õpetajate-kasvatajate koosseisus. Eesti Vabariigis ettevalmistuse saanud ja koolitööd teinud õpetajate asemele on astunud uus, kohaliku maa koolides ettevalmistuse saanud kasvatajad või eesti keelt küllaldaselt valdavad noored lastevanemad (Toronto Eesti Lasteaed). Samuti on rakendatud Eestist hiljem välja pääsenud õpetajaid või lastevanemaid (Toronto Eesti Täiendusgümnaasium).

Uute õpetajate järelkasv on kestvaiks probleemiks koolitöös. Selle lahendamiseks on asutud korraldama pedagoogilisi õppepäevi. Need on toimunud 1987. ja 1988. aastal juunikuul teisel nädalalõpul. Enamiku osavõtjatest moodustasid koolide ja lasteaia õpetajad ja kasvatajad ning koolitööga lähedalt seotud isikud.

1987. a. toimunud õppepäeval oli sisuline rõhk asetatud meetodikale. Käsitleti erinevail vanuseastmel ja keeletasemega laste õpetamist näitlikes tundides eesti keele, kodumaatundmise ja muusika alal. Õppepäevade materjal on ümbertöötamisel.

Teistel õppepäeval 1988, töötati läbi kolme päeva jooksul kõikide koolitüüpide õppekavad. See toimus süstemaatiliselt kõikides ainetes klasside kaupa – õpetajate praktilistele kogemustele tuginedes põhjaliku süvenemisega.

Suve jooksul koostati uued töökavad, mis leiavad kasutamist juba käesoleval õppeaastal. Toronto Eesti Keskkooli esimesele ja teisele klassile, kus seni puudusid õpikud, on keskkooli õpetaja Juta Puhm koostanud klasside töökavadel põhinevad ajakohased õpikud eesti keele, maateaduse ja ajaloo kohta koos töövihikutega, mis esialgselt paljundatuna on kõik kokku liidetud ühiseks vihikuks. Kolmanda klassi õppematerjalid on ilmumas.

Valdek Lenkilt on ilmumas eesti ajaloo õpik täienduskoolidele, mis peaks valmima samuti järgmiseks kooliaastaks.

Õppe- ja noorsooraamatute kirjastamise tegevuse raames ilmus 20. väljaandena huvitav ja eesti keeles ainulaadne teadmiste mäng igale vanusele, nimega: „E E S T I – meie maa, meie mäng”. Selle koostas Valdek Lenk ja illustreeris Merike Martin. Mäng on leidnud hea vastuvõtu ülemaailmses ulatuses ja see sobiks ilusa kingina igasse eesti kodusse. Mitmete teiste, meie koolitüübile sobivate õpikute täiendamine ja uute koostamine on pedagoogiliste õppepäevade tulemusena käigus.

Kuna suurem osa Toronto eesti koolide õpilastest, (Lasteaia 3. ja 4. klass, kõik algkooliklassid ja keskkooli 1. klass), saavad toetust õpetajate palkade ja õppematerjali näol Toronto linna kooli-

valitsuselt (nn. Heritage Language Program) raames, siis on vastavate klasside ingliskeelsed õppekavad esitatud ka Toronto Koolivalitsusele.

Majanduslikult on see koostöö väga oluline, võimaldades koolidel tasuta õpikute ja õppevahenditega varustamist vastavalt õpilaste vanusepiirile. Samuti on siin kaasa aidanud föderaalvalitsuselt saadud iga-aastased toetused.

Jälgides üldiselt eestikeelse kasvatus (koolid, lasteaiad, püha-päevakoolid) olukorda Ida-Kanadas, tuleb tõdeda, et eesti keele tase on langenud. Seda vaatamata organiseeritud ja süsteemiga koolidele. Kuid ometi leidub vanemaid ja lapsi, kes on huvitatud oma esivanemate kultuurist ja keelest. Keskusis, kus elab rohkem eestlasi, on püütud lastele võimaldada emakeelset õpetust võimaluste piirides. Edukam on see muidugi keskustes nagu Toronto Ida-Kanadas ja Vancouver Lääne-Kanadas, kus vastavad õppeasutused on kavakindla töö tulemusena aastakümnete jooksul arenenud ja töötanud.

On tõenäoline, et sarnaseis keskusis on assimileerumise protsess väga aeglane – nagu näiteks Torontos ja Ontario provintsis üldiselt, kus pärandikeeled on saanud valitsusasutustelt seaduslikult legaalse aluse ja kohalikkude omavalitsuste majandusliku toetuse. Nii näiteks alates 1989. kooliaastast on Ontarios igal keelegrupil võimalus nõuda oma keele õpetamist keelepärandi pärastikooli või nädalalõpu programmis, kui seda kirjalikult nõuavad 25 lapsevanemat. Linnakoolivalitsus ei sega end igapäevasesse koolitöösse. Kõik koolid töötavad oma valitud õpetajate, süsteemi ja õppekavadega. Normiks on ainult 75-tunniline kooliaasta.

Suur-Torontos õpib käesoleval õppeaastal selle programmi raames 93 000 õpilast 33-st eri rahvusest üle 4 000 õpetajaga.

Erilist elevust käesolevasse õppeaastasse on toonud möödunud suve sündmused Eestis, millele kogu eesti ühiskond, kaasa arvatud eesti koolide õpilaskond, on kaasa elanud videofilmide, helilintide vaatamise ja kuulamise kaudu. Samuti on koolide külastajate hulgas olnud eesti koolitegelasi, nagu Tartu Ülikooli pedagoogika kateedri juhataja prof. Inge Hunt Toronto Eesti Gümnaasiumis ja Hiiumaa koolinõunik, Kärkla keskkooli õpetaja hr. Eenmaa, kes külastas Toronto Eesti Seltsi Täiendusalkooli.

Sarnased kontaktid loovad võimalusi kirjavahetuse loomiseks kodumaa koolidega, olles ergutuseks eesti noortele välismaadel. Toronto Eesti Keskkoolis ja Gümnaasiumis on kirjavahetusprogrammi juba alustatud.

Eestikeelse õppetöö jätkamise eelduseks on leida uusi ideid õpilaste rakendamises õpinguisse. Kuna selleks kasutada olev õppetundide arv on minimaalne, jääb nõue antud aja maksimaalseks ja otsustabekaks kasutamiseks. Siin tekitab tihtipeale raskusi Kanada kooliprogrammist tulenev tööetika, kus eriti nooremates klassides ei nõuta kodutööd, ei tehta klassitöid ega teste. Neil on aega käes palju – töö on jäänud õpilaste eneste initsiatiivi hooleks.

Sellepärast on eriti tähtis, et eesti laste puhul oleks tihe side kodu ja kooli vahel. Nii on algkoolis võetud kasutusele „vahevihik”, kuhu õpetaja laseb õpilasil sisse märkida nädalase kodutöö, mida lastevanemad igal nädalal kontrollivad ja seda oma allkirjaga tõendavad. See käib pidevalt õpilasega kaasas kodu ja kooli vahet.

Keskoolis on samalaadne „lugejakalender”, mille abil saab juhendada ja kontrollida kodus ja klassis loetava raamatu lugemist. Tänapäeval ei saa enam teisiti – koos lastega tuleb siduda ka vanemaid. Samuti on heaks kontaktipidajaks telefon, mis on küll üldiselt rohkem aega nõudev, aga kasulikum. Õpilasil tuleb tööd nõuda. Selles tuleb olla järjekindel.

Osa kooli tööst ja tegevusest toimub kooli enese ja eesti ühiskonna traditsiooniliste päevade pühitsemises. Nii on koolid olnud emadepäeva aktuste korraldajad, Eesti Vabariigi aastapäeva aktuste kavalsed kaasaaitajad, jõulupidude korraldajad jne. Samuti on vanemad õpilased juba aastaid korraldanud talipäevi, omaloominguõhtuid, kevadpäevi väljasõiduga teistesse eestlaste keskusisse. Need on olnud õpilasile vaheldusrikkaks, meeldivaiks ja ühendavaiks sündmusiks, mille saabumist põnevusega oodatakse.

Aastakümnete jooksul on eesti koolid visalt võidelnud eesti keele ja kultuuripärandi säilitamiseks. Oma 40-ndat tegevusjuubelit pühitsevad järgmisel õppeaastal Montreali Eesti Kool ja Toronto Eesti Täiendusalgkool. Toronto Eesti Keskool saab 25-aastaseks. Nii olid Toronto eesti koolide lõpetajate üldarvud möödunud kevadel järgmised: kuueklassilise algkooli 36-s lennus 1 339, kolmeklassilise keskkooli 22-s lennus 472 ja kaheklassilise gümnaasiumi 5-s lennus 44 lõpetajat. (Gümnaasium alustas tegevust aastal 1983).

Kõikide koolide majandust ja üldist tegevust on aastate jooksul juhtinud lastevanemate poolt valitud tugevad koolikomiteed. Nii on olnud Toronto eesti koolide eduka tegevuse põhjuseks kahtlemata tugev administratsioon, eesotsas kauaaegse esimehe Hans Lupp'iga. Toronto Ülikooli juurde loodud eesti õppetooli ja keelekursuste raames, on eesti keelest huvitatuil võimalik õppida eesti keelt ülikoolis nn. krediitkursusena.

Kool on ja olgu ikka progressiivne rahvusliku kasvatus, kultuuri ja keele õppeasutus, eriti meie eesti kool välismaal. Meie kodumaal võideldakse rasket võitlust oma maa, rahva ja keele pärast. Eesti rahvas on saanud tagasi oma hinge. Olgu see meiegi, eesti noorte kasvatajad ja õpetajad, tiivustajaks edaspidises töös! Selleks jõudu ja tervist!

Edgar Marten

EESTI KEELE ÕPETUS ROOTSIS 1988/89. ÕPPEAASTAL

Kokkuvõtte Ivar Paljaku ettekandest eesti õpetajate konverentsil Melbourne'is 1988

Rootsis kehtib endiselt 1975. aasta sisserändajate-sõbralik seadus, mis võimaldab kõikidele sisserändajate gruppidele õpetada riigi kulul lastele emakeelt. Eesti osas tähendab see seda, et meie koolid on saanud jätkata senist õppetegevust kõikidel tasanditel ja tegevust isegi laiendada keskkooli osas Stockholmis.

Rootsis toimub eestikeelne õppetegevus järgmisel kujul:

Mängukoolid-lasteaiad eelkoolialistele töötavad kolmes keskus: Stockholmis, Göteborgis ja Lundis, kokku umbes 50 lapsega. Korralised koolid täisajalise õppetegevusega töötavad kahes linnas. Stockholmis lisandub kuuele algkooli klassile kolm keskkooli klassi ja õpilasi on kokku 140. Göteborgis õpib kuues algkooli klassis 35 last. Vähese õpilaste arvu tõttu on klassid paarikaupa liidetud.

Pagulasaja algaastate mitmekümnest täienduskoolist on säilinud viis, kokku umbes 50 õpilasega. Õppetöö toimub kord nädalas, peamiselt laupäeviti.

Stockholmis on paljude aastate jooksul tegutsenud täisajaline eesti gümnaasium. Selle staatus on poolametlik, aga rootsi ülikoolid tunnustavad kooli lõputunnistust. Möödunud kevadel andis kool 8 abiturienti. Käesoleval õppeaastal õppetegevust ei ole olnud, kuid koolile taotletakse rootsi koolivalitsuse juures ametlikku staatust tulevaks õppeaastaks.

Eesti oma koolidele lisaks võimaldab sisserändajate seadus eesti lastele nn. kodukeele õpetust rootsi koolide juures lasteaia, algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi ulatuses. Praktiliselt töötavad kodukeele õpetajad ühe või kahe õpilasega kuni kaks tundi nädalas. Üle Rootsi saavad umbes 150 last eesti keele õpetust kodukeele tundide kaudu. Tööd takistab kodukeele õpetajate puudus. Kokku saab Rootsis eesti keele õpetust ühel või teisel kujul seega umbes 450

eesti last.

Ülikooli tasemel on Rootsis võimalik õppida eesti keelt kahes ülikoolis: Lundis ja Uppsalas. Kõige elavam õppetegevus käib Upp-sala Ülikooli juures, kus viimase kümne aasta jooksul on 50 üliõpilast sooritanud eksameid eesti keele alal eri tasemeil. Eesti keelt õpivad nii eestlased kui ka teistest rahvustest õpilased.

Oululisemaks sündmuseks eesti koolide sektoris oli 1985. aastal Koolide Ülemvalitsuse luba keskkooli avamiseks Stockholmi Eesti Kooli juurde. Õppetegevus toimub rootsi õppekavade järgi, millele lisandub eesti keel, ajalugu, maateadus ja laul. Nädala 35 õppetun-nist on küll ainult neli eesti keele tundi, kuid sellele lisandub eesti keele kasutamine teistes ainetes. Kogu õppetegevus eesti koolides toimub kahes keeles paralleelselt. Eesti keele alal kasutatakse õp-pematerjalina Mare Aadli ja Edith Kotka-Nyman'i koostatud „Eesti kirjanduse radadel”, välja antud Rootsi Eesti Õpperaamatufondi kirjastuse poolt.

Keskkoolis õpetavad osalise ajaga 19 rootsi kompetentsiga eesti soost õpetajat. 1989. aasta kevadel läheb välja esimene lend, 22 õpilast Stockholmi eesti keskkoolist.

Eesti ainetes õpetamine täisajaga eesti keskkoolis annab kooli lõ-petanud noortele tugeva tagapõhja, mis aitab kaasa eestiliku enese-tunde kujunemisel. Üks kujukas tulemus sellest on, et paljud noo-red on jälle hakanud kasutama eesti keelt omavahelises läbikäimi-ses.

Eesti keele taset Stockholmi Eesti Koolis on tugevasti tõstnud õpilased Eestist. Neid on kooli praeguses koosseisus 40, kelledest pooled tulid kooli alles möödunud aastal. Samaaegselt, kui eesti keele oskus Rootsis sündinud eesti laste juures pidevalt langeb, kompenseerub see puudus värske eesti keele oskusega Eestist tul-nute kaudu. Ka viimased sündmused Eestis aitavad eesti keele staatust parandada. Sellel tagapõhjal võime Stockholmi Eesti Kooli tulevikku vaadata optimistlikult.

Ivar Paljak

SYDNEY EESTI SELTSI TÄIENDUSKOOLIST

Sydney Eesti Seltsi Täienduskool on nüüd ainuke täienduskool Austraalias. Juhataja on Ingrid Koreneff.

Meil on ainult kaksteist õpilast. Nad on jagatud kolme gruppi vanuse järgi:

1. kolme- kuni kuueaastased on lasteaias ja neid on kuus last
2. kuue- kuni kaheksa-aastased on esimeses klassis, kus on praegu neli last
3. üheksa- kuni kaheteistaastased teises klassis, kus neid on kolm õpilast.

Lasteaias on ainult üks laps, kes oskab eesti keelt hästi.

Esimeses klassis on kolm last, kes oskavad eesti keelt ja teises klassis on ainult üks laps, kes ka räägib eesti keelt.

Nii et kaheteistkümnest õpilasest ainult viis on eesti keele oskusega. Ülejäänud seitsmel on ainult üks vanematest eestlane. Need on siis nn. segaabieliu perekondadest.

Meie praegune lasteaija õpetaja on vastava haridusega. See on olnud meile kõigile, õpilastele ja ka õpetajatele, suureks eeliseks. Kuna see väga innukas ja meeldiv, teadmistega õpetaja on juba neli aastat oma laupäeva hommikuid eesti kooli ja keele heaks pühendanud, siis ta on otsustanud, et tuleval aastal jääb tema koht kahjuks esialgu tühjaks.

See on ainult üks meie probleemidest.

Lasteaiavanused lapsed õpivad eesti keelt väga kergesti.

Esimene ja teine klass on samas klassiruumis ja õpivad peamiselt sama kava järgi.

Klassiruumid ei kuulu tegelikult mitte meile, vaid meie kasutame teistele organisatsioonidele kuuluvat ruumi ja see on tihti ebamugav ja teatud probleemiks.

Et lastele eesti keelt elustada, püüame leida ja valida sõnamänge ja väga tihti peame selleks otstarbeks tõlkima.

Lasteraamatutest on meil suur puudus. Meile on vaja huvitavaid, aga lihtsas keeles lugusid.

Üks väga produktiivne moodus keele õppimisel ja õpetamisel on laul, mille kaudu lapsed võtavad eesti keele häälendamise ja rütmi omaks.

Lapsed õpivad eestikeelseid laule hea meelega ja õpivad sõnu väga kergesti.

Need kaksteist last olid võimelised kolmes grupis esinema meie emadepäeva aktusel ja meie mardipeol. Nad esinesid väikese laulmänguga „Mutioniu pidu”.

Kahjuks lastel on laupäeva hommikuti tihti midagi muud ees või vanemad lihtsalt ei viitsi lapsi tuua eesti kooli, nii et pidevuses on meil auk. Põhjust on meil vähem – nendele on jalgpallimäng palju huvitavam kui veel üks koolipäev.

Mõte käib peast läbi, et meie nooremad vanemad võiksid olla

natuke rohkem huvitatud eestluse alles- ja elushoidmisest.

Minu ema on eestlane ja mu isa oli lätlane. Meie peres ei olnud rahvuslikke arusaamatusi, valitses harmoonia ja armastus.

Mina pean ennast eestlaseks. Ma olen abielus mitte-eestlasega. Meie kaks last, kolme- ja viieaastane poiss ja tüdruk, ei jõua ära oodata kuni nad eesti kooli saavad.

Tänu minu emale, kes vedas mind eesti kooli, ja minu isale, kes sõidutas mind kõikidele teistele üritustele, olen ma nüüd tänulik oma eesti kooli haridusele, ja minu sooviks on anda noortele seda, mis mulle anti.

Kuidas saab kedagi panna olema huvitatud millestki ja kuidas saab kelleski äratada huvi millegi vastu?

Mul on niisugune tunne, et küsimus on väärtustes.

Ingrid Koreneff

EESTI KEELE ÕPPIMISVÕIMALUSI AUSTRALIAS

Austraalias arvati eesti päritoluga isikuid 1950-ndatel aastatel olevat 7 000 ümber, kellest umbes 3 000 elas New South Wales'i osariigis. Praegu, 1988. aastal on need arvud muidugi palju madalamad.

Eestlaste huvi oma keele õpetamise vastu algas aga ammu enne sõjajärgsete uustulnukate saabumist. Esimene eesti täienduskool Austraalias asutati juba aastal 1929 Sydneys. 1950-ndatel aastatel tegutses Austraalias 10 täienduskooli kokku üle 200 õpilasega. Tasapisi hakkas aga õpilaste arv vähenema ja koolid üksteise järel sulguma.

Praegu on võimalik regulaarselt õppida eesti keelt ainult kahes eestlaste keskus: Sydneys ja Melbourne'is, kokku neljal kursusel, kusjuures pearõhk on nihkunud lastelt noortele ja täiskasvanutele.

Vaatamata praeguse valitsuse toetusele vähemusrahvuste täienduskoolide osas (praegu 35 dollarit iga õpilase kohta pluss küllaltki suured summad eritoetustena), toimub eesti keele õpetus algkooliealistele lastele ainult Sydney täienduskoolis, mis töötab suurte raskustega: õpilasi vähe, vanemad loiud, kutselisi õpetajaid raske leida, õpilased suuremalt jaolt väga puuduliku keeleoskusega.

Noorte ja täiskasvanute vajadustele hakati mõtlema juba 1956. a., kui Eesti Üliõpilaskond Sydneys korraldas oma liikmetele eesti keele lühikursuse Ilse Tulsti juhatusel. 1960-ndatel aastatel katseta-

ti Sydneys keskkooliealistele eestiaineliste loengute pidamisega, samuti töötas mõnda aega korrespondentsõpetus kaugemal elunevatele lastele. 1972. a. andis Austraalia Metsaülikooli asutaja dr. Inno Salasoo mitu nädalalõppu kestva eesti keele kursuse 10-le õpilasele. Alates 1973. a. on igal aastal Metsaülikoolis Austraalias antud osavõtjatele keeleõpetust vastavalt nende huvidele ja võimetele. Need võimalused eesti keele õppimiseks aga ei olnud pidevad ega küllaldased keele täielikuks arendamiseks, samal ajal kui pealekasvava põlvkonna hulgas keeleoskus pidevalt langes.

Katse 1973. a. eesti keele kursuse korraldamiseks Sydney Ülikooli täiskasvanute programmi raames ei õnnestunud, kuna nõutud 20 asemel registreerus vaid 7 õpilast. Samuti ei osutatud erilist huvi sama ülikooli keeltelaboratooriumis lindistatud ja kõigile kättesaadavaks tehtud Felix Oinase „Basic Estonian” algpeatüki vastu.

1975. a. algas Austraalias elav agitatsioon vähemusrahvuste keelte ja kultuuride kasuks. Oli ju veerand Austraalia rahvastikust kas esimene või teine põlvkond väljaspool Austraaliat sündinuid. Selle liikumisega kaasusid ka New South Wales'i eestlased, kui Austraalia Eesti Seltside Liit nimetas Tiiu Salasoo vastava ala korraldajaks. Nii algaski 1977. a. eesti keele kursus algajatele New South Wales'i Tehnilise ja Edaspidise Hariduse eriprogrammina 39-le soovijale, kelle hulgas oli muulastest elukaaslasi, sõpru ja nii segaabeludest pärinevaid kui ka puht eesti perekondadest eesti keelega raskuses olijaid. Lektorid olid Winifred Oser ja Inno Salasoo.

Suursaavutuseks võib aga nimetada eesti keele võtmist riiklikku koolisüsteemi. Peale aastaid kestnud pidevat tööd loendamatute avalduste, palvekirjade, haridusministri külastamise ja koosolekute näol hakati 1979. a. eesti keelt õpetama Sydney Laupäevases Keeltekolis, mis asutati gümnaasiumiealistele õpilastele vähemusrahvuste keelte (community languages) õpetamiseks ja kus praegu õpetatakse 22 keelt. Õpetus on tasuta, õpetajate palga maksab haridusministeerium ning õpilaste hinded kantakse üle nende tavalistele koolitunnistustele. Eesti keele klass töötab kaks ja pool tundi laupäeva hommikuti Sydney Eesti Majas keeleteadlase Winifred Oseri juhtimisel vastavalt tema koostatud ja hiljem ametlikult vastu võetud õppekavale. Vajaduse korral on teda abistanud ka kutsealine keelteõpetaja Leena Janov-Treffner. 1980. a. saavutati Sydneys õigus eesti keelt küpsuseksami õppeainena esitada, mida esimest korda 1981. a. kasutasid väga edukalt 2 õpilast. Kuna ülikooli pääseb küpsuseksami tulemuste alusel, on head hinded eesti keele eksamil aidanud kaasa mitme õpilase edasistele õpingutele. Viima-

se 10 aasta jooksul on eesti keelt Sydney Laupäevases Keeltekoolis õppinud 58 õpilast (9-18 õpilast aastas), kellest 20 on sooritanud eesti keele eksami küpsuseksamite raames. Sageli on klassi kuulnud ka täiskasvanuid.

Victoria osariigi pealinnas Melbourne'is (milles koos lähema ümbrusega elab umbes 1 000 eestlast) asutati eesti keele klass Laupäevases Keeltekoolis 1981. a. 15 õpilasega Juta Halleri juhatusel. Küpsuseksami sooritamise õigus saavutati 1983. a., mida ka kohe üks õpilane kasutas. Vahepeal juhatas klassi Inge Maganov, keda abistasid Aime Metsar ja Grete Igaunis. Praegune juhataja on Maimo Juhkason-Wegecsanyi. Õppimisvõimalust on kasutanud 43 õpilast, kellest vähemalt 4 on sooritanud riikliku eesti keele eksami. Victorias aga ei saa kahjuks eesti keele eksamitulemusi veel kasutada kõikidesse ülikoolidesse astumisel.

Lõuna-Austraalia pealinnas Adelaide'is (milles koos lähema ümbrusega elab umbes 800 eestlast) alustas omaalgatuslikult umbes tosin 16-26-aastaseid noori eesti keele õppimisega 1980. a., ot-sides ise endile õpetajaks skautjuhi Valdek Kanguri. Kuigi need noored ei soovinud oma õpinguid formaalse koolisüsteemi raames teostada, oli nende töö küllaltki edukas, laienedes 1981. a. kaug-õppe vahendite koostamisele ja Adelaide'i eesti raadiosaadete korraldamisele. See „kursus“ on nüüd vaibunud, kuid loodetavasti elustub õpetus Adelaide'is peatselt, sest ka seal on just hiljuti (1988. a.) NSW osariigi õppekava alusel eesti keelele ametliku õppeaine staatus antud.

1983. a. alustasid Sydneys 8 eesti keelt mittevaldavalt õpilast õpinguid magister Leo Karlovi juures vastavalt tema käsikirjalisele õpikule. Õpik tasuks kirjastamist, milliseid võimalusi autoril endal pole. Kursus kestab vahelduva õpilaskonnaga kuni tänaseni.

Nüüd, kus kolmes osariigis on kätte võideldud eesti keele õpetus gümnaasiumi kursuse raames, on aeg tagasi vaadata ja olukorda hinnata. Suurim probleem praegu on vähene õpilaste arv, mille pärast riiklik tunnustus ja toetus võib lõppeda. Öeldakse, et lihtsalt polevat lapsi. Kahe eesti soost noore omavaheline abiellumine on muutunud harulduseks ning kahjuks jääb suurem osa segaabiellulisi eesti ühiskonnast eemale. Kuna täienduskoole mujal kui Sydneys enam ei tegutse, tähendab see seda, et nii keeleline kui ka meelsuslik ettevalmistus eesti keele gümnaasiumi tasemel õppimiseks puudub. Motivatsiooni nõrkust rõhutab ka igasuguse muu tegevuse, nagu balletitunnid, sport jne. eelistamine laupäevahommikusele kooliskäimisele.

Laupäevases Keeltekoolis on lubatud iga 15 õpilase jaoks ainult üks õpetaja. Klassis on õpilaste keeleoskus ja õppimistase üksteisest väga erinevad: õpilased võivad ju olla kõigist kuuest gümnaasiumi õppeaastast, lisaks veel täiskasvanud. See teeb õpetaja töö väga raskeks. Sydneys töötasid õpilased alul kahes grupis, kuid hiljem pole see enam võimalik olnud. Melbourne'is siiski ebaametlikult.

Ette nähes kooli astuvate õpilaste vähenevat eesti keele oskust, alustati Sydneys vastavate õppevahendite koostamisega ja riigi toetusel väljaandmisega. Eesti Naisüliõpilaste Seltsi eestvõttel koostati grupi õpetajate ja lastevanemate poolt väikelaste lugemik „Õpime eesti keelt”, mis ilmus aastal 1980. Gümnaasiumiealistele ja vanematele ilmus 1983. a. Winifred Oseri ja Tiitu Salasoo (ja mitmete teiste kaastööliste) õpik ja kassetid „Eesti keel algajatele – Estonian for Beginners”, mis on ka individuaalõppimiseks kasutatav. Üllatav nõudmine selle õpiku järele oli ülemaailmne ning tellimisi tuli täita mitte ainult inglise keelt kõnelevailt maitl Austraaliast, Kanadast, Ameerika Ühendriikidest, Inglismaalt ja Uus-Meremaalt, vaid ka Rootsist, Saksamaalt, Prantsusmaalt, Soomest, Brasiiliast ning mis kõige üllatavam, Jaapanist ja Vaikse ookeani saarteriigist Kiribatist. Kõigile õpilastele Austraalias korraldatud formaalsetel eesti keele kursustel on jagatud õpikut tasuta. Õpikut kasutatakse ülikooli kursuste tekstina Ameerikas, Kanadas ja Jaapanis (!) ja paljudel muudel keelekursustel. Teiste tellijate hulgas on lootusrikkaid vanavanemaid, umbkeelseid eesti päritoluga noori, lingvistika õppejõude ja üliõpilasi. Üks jaapani professor Ameerikas õppis õpikust eesti keelt, et seda kasutada oma uue teooria kohaselt keelesüntesaatori kujundamiseks. Tuhandest eksemplarist koosnev esimene trükk sai otsa 1987. a., mil tuli välja anda teine, parandatud trükk. Paljude õpetajate ja lastevanemate ühistöö tulemusena ilmus 1986. a. harjutustik lugemiku „Õpime eesti keelt” täienduseks. Kuna vahepeal on aga lugemik ise trükist otsa lõppenud, tuleb mõelda ka selle uustrükile. Ilmunud on Rootsist väljaantud lugemiku „Samm-sammult” ingliskeelne variant.

Järjest vähenevate kompetentsete eesti keele õpetajate probleemi on püütud leevendada endistele, praegustele ja loodetavatele tulevastele õpetajatele lühikursuste korraldamisega. Sydneys toimus 1986. a. poolepäevane seminar keeleküsimumste kohta Winifred Oseri juhatusel ja 1987. a. korraldati juba 4-päevane kursus 14-le osavõtjale (üks tuli kohale Melbourne'ist), kus üld- ja keelepedagoogika loenguid pidas Sydney Õpetajate Seminari õppejõud Alan Hodge ning eesti keele õpetamisküsimumsi käsitlesid Winifred Oser,

Raili Kuslap ja Tiiu Salasoo.

Kuna olen oma terve elu olnud parandamatu optimist, tahaksin kangesti vaadata tulevikku positiivselt. Olen veendunud, et välismaal pealekasvavate põlvkondade eesti keele oskamine on äärmiselt oluline selleks, et kontakt kodumaaga ja teiste väliseestlastega püsiks. Samuti on tähtis, et Eesti püsiks maailma kultuuripildis.

Kuidas on Austraalia selleks kaasa aidanud ja mida võiks veel teha? Austraalias on tehtud ülim pingutus, et luua võimalusi eesti keele õppimiseks algkoolist kõrgemal tasemel, mida on viimase 10 aasta jooksul kasutanud üle 100 noore ja täiskasvanu. Ligi veerand neist on kasutanud eesti keelt küpsuseksami sooritamisel. Oleks hea, kui kuidagi neid noori tunnustataks, näiteks andes neile stipendiume ülikooli tasemel eesti keele õppimiseks kas Torontos, Indianas, Rootsis või Soomes, nii et neist saaksid omakorda kas eesti keele õpetajad või eesti kultuuri loojad.

Niisamuti kui järelkasvu, on ka vaja taimelava. Igaüks teab, et lapsed õpivad keelt ilma vaevata kodus oma vanematega kõneldes. Hiljem seda keelt ainult koolis õppida on juba palju raskem ülesanne. Praegu on aga olukord, kus ka vanematel on raskusi endid vabalt eesti keeles väljendada. Eesti keele klassid Sydneys ja Melbourne'is ning loodetavasti varsti ka Adelaide'is, on avatud ka lastevanematele. Oleks ideaalne, kui lapsevanemad, kes toovad oma lapsed täienduskooli või lasteaeda, tuleksid ise samal ajal Laupäevase Keeltekooli klassi! Mõni on seda teinud ja on oma tulemustega rahule jäänud. Alles 1987. a. sooritas üks isa Sydneys edukalt eesti keele küpsuseksami. Loodetavasti kajastub eestlaste julge võitlus kodumaal oma keele eluõiguse eest ka siinsete eestlaste tahes parandada oma eesti keele oskust ja seda edasi anda järgnevatele põlvkondadele, kas praegusi võimalusi kasutades või neid veelgi otstarbekamaks muutes.

Tiiu Salasoo

NOORED JA RAHVAKUNSTI ÕPETAMINE

Parim meetod lastele on visuaalne, isetegevuslik õpetamine. Siia juurde kuuluvad audiod, slaidid, fotod, joonised.

Tänapäeval on võimalik kõike värviliselt näidata ja värviline on alati huvitav ja lähedal muidugi loomulikule. Samal ajal tahvil või ekraanil eseme näitamiseiga lastagu õpilastel vastavat eset joonistada, sealjuures rõhutades eseme nime, milleks, kuidas ja kunas seda

tarvitatakse, kes seda tarvitab ja kuidas on see valmistatud.

Paljudel lastel on juba lasteaiast alates rahvarõivad olemas. Toodagu vastav ese siis klassi, kui sellest kõneldakse ja demonstreeritagu selle kandmist, seletatagu kandmise otstarvet jne.

Väikestel lastel, eriti lasteaias ja I-II klassi lastel ei ole esialgul tarvis teada, kuhu kihelkonda ülikond kuulub. Peasi, et üksikosade nimetused selgeks saavad.

KÕIGE ESITEKS peaks käsile võtma just rahvarõiva ülikonna üksikosade nimede õppimise. On ju ülikond esimene, millega meie lapsed kõige esiteks kokku puutuvad. Samuti on ülikond ka võõrastele kõige rohkem nähtav ning tihti tuleb küsimusi ühe või teise riieosade kohta, mida ülikonda kandev noor peaks oskama seletada.

. . . . .

MINU ARVATES ei ole sugugi raske rahvakunsti valda kuuluvaid nimetusi lisada kooli kavas koduloo, maateaduse kui ka ajaloo klasside õpetusse, sest esemed kuuluvad igasse eluavalduisse, eriti rõivad.

LAPSED ÕPIVAD koolides mitmeid teisi keeli, lisame rahvakunsti valda kuuluvad sõnad, mis on ju tegelikult meie oma sõnad, meie oma eesti keele juurde.

MEIE EESTLASTE SÕNATAGAVARA on isegi täiskasvanutel jäänud väga kasinaks. Minu arvates peaks välja andma väikese raamatu või brošüüri vastava materjaliga, sest õpetaja peab enne teadma, mida ta õpetab. Inimene, eriti noor, on võimeline väga palju õppima.

ÜLIKONDADEST võtaksin esialgselt ainult vajalikumate esemete nimed. . .

NAISTE RIIETUSEST:

- Peakatted – nende erinevus
- Käised ja särgid – nende erinevus
- Seelikud – erinevus (volditud, kurrutatud jne)
- Üleriided – vestid, kampsunid, jakid, pikk-kuued jne.
- Rätikud – nende erinevus ja tarvitamine
- Vööd ja paelad - nende erinevus ja tarvitamine
- Sukad – nende erinevused
- Jalanõud – nende erinevused
- Ehted – nende erinevused

MEESTE RIIETUSEST:

- Peakatted – nende erinevused
- Särk, kaelarätik

Vest, vatt, pikk-kuub – nende erinevused
Püksid – põlv- ja muud
Vööd – nende erinevused, kandmine
Sukad, sukapaelad
Jalanõud – nende erinevused
Ehted – nende erinevused.

.....
MUIDUGI, RIIETUSEST VÕIB ka edasi minna mitmesugustele muudele majapidamises leiduvatele tarbeesemetele.

Riietusosade nimede õppimine on tähtis nii poistele kui ka tüdrukutele. Ma ei oska kujutleda, et noor inimene, kes kannab rahvarõivaid, ei oska võõrale küsijale seletada ülikonna üksikosade nimesid.

.....
Nii lasteaia kui ka algkooli esimeste klasside lapsed õpivad väga palju joonisnukkudega mängides ja neid üksikriietusosadega riietades.

.....
Joonistamisest ja mängimisest edasi minnes tuleks muidugi tegeliku töö juurde minek ja materjalide kasutamine.

OLEME HELLAKESTEL lasknud ristpistet teha ruudulisele riidele. Nad on ilusasti õppinud ka varspistetegemist. Hellakeste-ealised algavad 7-st eluaastast.

Gaidiealised on esialgselt õppinud 7-10 vajalikku tikkpiste tegemist pistelapile, mille järgi nad valmistasid endile laagritarbeks toidunõude koti ja laagripadja, kasutades õpitud pisteid ja lihtsat palistuspilu.

ÕPITAVAD JA ESIALGSED pisted oleksid järgmised: eelpiste, järelpiste, tikkpiste, varspiste, ristpiste, madalpiste, sidepiste, sämppiste, nõöpaugupiste ja palistuspilu.

Edukalt saab üle 10-aastastele tütarlastele õpetada ka sukapaela palmimist, näpunööri punumist ja isega kõlavöö kudumist. Aga näpunööri on teinud ka hellakesed. 12-13-aastased poisid ja tüdrukud on edukalt teinud ka pastlaid. Samuti on meeeldi harrastatavad puule põletused.

KUNA MEIE KOOLIDES ei ole rahvuslikku käsitööd harrastatud, oleme pidanud selle viima gaidlusse/skautlusse, kuid midagi ei takista meid seda tegemast ka täienduskooli raamides. Tuleb maha istuda ja selgeks teha meie prioriteedid, tähtsuse järjekorras.

Ning miks ei võiks käsitööringide daamid, emad, vanaemad kord kuus noored tütarlapsed enestega kaasa võtta käsitöö tundidesse ja

anda nendele seal vajalik algõpetus käsitöös?

Argem unustagem, et võõrad laias maailmas ei ole meie laste õpetajad, vaid ikka meie ise. Ja meie tütreid, tulevased eestlastest pereemad on just nii targad, kui targaks nende emad ja vanaemad neid on õpetanud.

Meie kohus on oma esivanemate kunste edasi anda ja kui anname selle edasi oma lastele, eriti tütarlastele, sest naine on alati olnud esivanemate pärandi hoidja ja edasikandja, siis oleme täitnud kohustuse oma esivanemate vastu.

Ene Runge

MÕTTEID EESTI KEELE ÕPETAMISEST TÄISKASVANUILE

Eesti keele õpetamine on asetunud tänapäeval maailmas uue olukorra ette: teda on vaja õpetada mitteeskajajale võõrkeelena. See vajadus on terav niihästi kodumaal kui ka võõrsil. Kodumaal on kerkinud päevakorrale eesti keele õpetamine venelastele. Aastakümnete jooksul on seal selle probleemiga tegeldud üksnes nagu moepärast, muidugi vastavalt kehtinud sisepoliitilisele kliimale, nüüd aga teadvustatakse probleemi tõsidust. Võõrsil on hääbumas eesti pagulaste järeltulijate keeleoskus ning paljude eesti päritoluga või segaabiellust võrsunud inimeste puhul oleks praktiliselt tegemist eesti keele õpetamisega-õppimisega võõrkeelena. Eesti keele õppimisest huvitatute hulka kuulub ka eestlaste muulastest abikaasasid. Nemad on mõnikord vägagi innukad.

Niisiis nõudmine on olemas, niihästi kodumaal kui võõrsil, kuid pakkumisega on lood kehvavõitu, eelkõige ühest aspektist. Meie rahval on olemas eesti keele õpetamise meetoodika ja kauane praktika, kui rääkida eesti keele õpetamisest kooli või ülikooli õppeainena neile, kes seda keelt emakeelena või muidu juba valdavad. Kui aga rääkida eesti keele õpetamisest võõrkeelena täielikele algajale, siis meil puudub väljakujunenud meetoodika, puudub ka oluline praktika.* Iga selline õpetaja on olnud entusiast, kes on püüdnud töötada omaenese parimate kujutelmade järgi. Need kujutelmad ei tarvitse seista kuigi soliidisel alusel. On selge, et eesti keelt võõrkeelena õppiv inimene ei näe seda samasuguse pilguga kui

---

* Erandiks võib olla eesti keele õpetamine Soomes.

meie ise. Ning võib-olla eri emakeeled tingivad ka erisuguse vaateviisi eesti keelele, s.t. võib-olla näiteks venelased ei näe eesti keelt säärasena kui anglosaksid. Kui kodumaal töötatakse välja sobiv meetodika eesti keele õpetamiseks venelastele, ei tarvitse see olla kõige sobivam Ameerikas ja Austraalias. Oleme ebakindlal pinnasel, meil pole usaldusväärseid tugesid, millest kinni haarata. Ent niikaua kui neid pole, ei või ka keegi pahaks panna, kui toimime omaenda parima äratundmise järgi, kui eksperimenteerime. Siin esitatavad mõtted on kantud sellest vaimust.

Eesti keele õpetamisel võõrkeelena tuleb selgitada probleeme, millele eestlasest õpetaja ehk pole varem mõelnudki, sest ta ehk pole neid varem märganudki. Eesti keel on meie emakeel, oleme temaga maast-madalast harjunud, võtame teda nagu ta on. Võõras aga märkab ühte ja teist, mis talle tundub üllatavana, ja küsib selgitust. Ning õpetaja peab oskama selgitada. Ta peab oskama ka küsimusi ette näha.

Esitan järgnevalt neli nähtust eesti keele väljendusviiside alalt, mis äratavad inglise keelt emakeelena kõneleva inimese isesuguse tähelepanu ning mida vaevalt küll leiata käsitletavat eesti õpilasele mõeldud tavalisest kooligrammatikast. Valisin neli, et see ettekanne liiga pikale ei läheks. Neid võiks esitada ka neliteist või nelikümmend. Olgu toonitatud, et jutt on eesti keele õpetamisest täiskasvanuile, kellel on olemas ingliskeelsest koolist saadud teadmised mõningaist grammatika põhimõtetest.

1) Üks kõige esimesi eesti keele iseärasusi, millega tuleb õpetajal tegelda, on trükisõnas juba mainimist leidnud. Mõtlen alalütleva käände duaalset funktsiooni. Me ütleme: *Laul on raamat* ja *Laul on neli jalga*. Alalütlev käanne väljendab pealolekut, aga ka omamist. Arvatavasti kõige lihtsam on kaheastmeline selgitus. Oma õppetundides käsitlen alalütlevat ikka ühe ja sama malli järgi. Selgitan, et lause *Minul on raamat* on otsetõlkes „On me is book” (aga mitte „By me there is a book” või midagi seesugust). Selgituse teine aste juhib õpilase tähelepanu sellele, et *minul on* ehk inglise keeles *on me is* on eesti keeles kõige lihtsam ja tavalisem viis, kuidas väljendatakse omamist. Analoogiliselt selgitan näiteks sõna *suvel*. See on otsetõlkes „on summer” (mitte „in summer”), aga niiviisi väljendatakse eesti keeles aega. Tagajärg on see, et algaja õpilane on säästetud segadusse viivast valemist „alalütlev = on, in, by, at.” Sama põhimõtet võib tarvitada keeleõpetuses teiselgi.

2) Järgmine iseärasus, millest tahan rääkida, puudutab samuti alalütlevat. Laused *He is sleepy* ja *He is cold* on inglise keeles ehi-

tuselt täpselt sarnased, eesti keeles aga mitte. Esimesele vastab *Ta on unine* ja teisele *Tal on külm*. Õpilane tahab teada, miks.

Sellele võib anda pikantse vastuse. Mulle meeldib juhtida õpilase tähelepanu kahele täpselt sarnase struktuuriga lausele, nimelt *The man is cold* ja *The ice is cold*, ning küsida, kas need kaks lauset väljendavad samasugust seost. Õpilane saab aru, et siin oleks nagu midagi korrast ära. Nüüd selgitan, et *He is cold* tähendab sisuliselt, et inimene on surnud – katsudes külm –, kui sellele lausele vaadata eesti keele seisukohalt. Lisan näite palavikuhaigest, *k e s o n k u u m*, aga *k e l l e l o n k ü l m*. Nii annan õpilase esialgse arusaamatuse inglise keele arvele. On vist taktikaliselt kasulik osutada õpilase oma emakeele ebaperfektsustele (vahetevahel, kui selleks võimalus avaneb), et vältida liiga kriitilise suhtumise kujunemist eesti keele ebaperfektsustesse.

3) Kolmas nähtus. Varem või hiljem tuleb õppijale selgitada, miks ingliskeelsete lausete *This door is open* ja *This is an open door* tõlkimisel on sõna *open* vasteks esimesel juhul *lahti* ja teisel juhul *lahtine*, ehkki lausetes *See uks on roheline* ja *See on roheline uks* seisab üks ja sama omadussõna *roheline*. Tuleb selgitada, et eesti keeles on rühm seisundimäärsõnu (ingl. k. „adverbs of condition”) – *lahti, kinni, püsti, pikali, laiali* jt. –, mida tarvitatakse seisundis oleku kui ka seisundisse siirdumise väljendamiseks. *Lahti* märgib seisundit, *lahtine* omadust. Esimene on määrsõna, teine omadussõna. Tuleb ka selgitada, et siinse rühma määrsõnu täiendi asendis ei tarvitata (ingl. k. „they do not couple with a noun to produce phrases like *open door*”). Erinevus määrsõna ja omadussõna vahel on üldse üks korduvamaid probleeme, sest et inglise keeles käibib tihti üks ja sama sõna.

4) Neljandaks. Inglise keeles on olemas sõnad *earth, ground, country* ja *land*: eesti keeles vastab neile üksainus *maa*. Kui mingi keel on sõnavara mingis punktis puudulik, võib tekkida kompensatsioonivõtte selle puuduse ületamiseks. Selle kohta kõigepealt väike näide inglise keelest. Tänapäeva inglise keel ei tee vahet ainsuse ja mitmuse vahel, kui kõne all on teise isiku isikuline asesõna. Ainsuses on *you* ja mitmuses ka *you*. Kui keegi kõnetab gruppi ja ütleb *you*, võib jääda selgusetuks, kas mõeldakse üksikisikut või kõiki. Seetõttu on kujunenud tavaks, et paljast sõna *you* tarvitatakse ainult ühe isiku kõnetamisel, kahe või enama isiku puhul aga sääraseid ühendeid nagu *the two of you, you men, you girls* jne. Ent tulgem tagasi sõna *maa* juurde.

Maa mitmetähenduslikkus on kaunis tõsine keelepuudus. Eri tä-

henduste vahel tehakse vahet sellega, millises sise- või väliskohakäändes või millise vastava postpositsiooniga sõna *maa* lauses esineb. Näiteks *maa sees* tähendab „in the ground”, *maas* tähendab „on the ground” (siin on seesütlev kääne minetanud oma hariliku funktsiooni), *maa peal* tähendab „on earth” ja *maal* tähendab „in the country”. Mul pole kavatsust praegu tervet tabelit esitada, kuid eesti keelt kui võõrkeelt õppivale õpilasele on see vajalik. Õpetaja peab skeemi ise koostama, sest et standardseist eesti keele õpikuist ta seda ei leia.

Kõige eelõeldu kokkuvõtte on see, et täiskasvanud algajate õpetamisel, kes oskavad analüüsida ja võrrelda, tuleb toimida teisiti kui eesti keele õpetamisel meie omade kooliõpikute järgi. Õpetaja peab vaatama eesti keelele läbi võõraste silmade, peab olema valmis andma selgitusi, mida talle endale ei ole eesti koolis antud. Keeles on palju muudki olulist kui käände- ja pöördevormid. Nii osutub õpetamine l o o v a k s tegevuseks. Ning sellest loovast tegevusest, kui loodu on läbi proovitud piisava praktikaga, võib sündida ka keeleõpetuse metoodika.

Leo Karlov

EESTI INTERNAAT-KESKKOOL

Nelikümmend aastat on meie laste eesti keele oskus eesti ühiskonnas Ameerikas tuginenud kodule ja nädalalõpu- ehk täienduskoolidele. Kahjuks aga näeme teaduslike uurimuste põhjal eesti keelt oskavate noorte arvus pidevat langust. Tõenäoliselt on paralleelselt vähenemas ka noorte teadmised eestlaste kannatustest ja hävimisohust Nõukogude Venemaa valduses. Niisiis on vähenemas ka alus tunnetusele, millele tugineb meie välisvõitluse ind. Kui suur on langus keeleoskajate ridades USA-s? Oletades, et osavõtt nädalalõpukoolidest reflekteerib protsentuaalselt üldist langust keeleoskuses, võrdleme arve Eesti Koolide Keskuse andmestikust. Tänu keskuse juhataja hr. Gaston Randvee ülevaatele õppis 1980/81 õ-a 15 asukohas 241 õpilast, kelledest vaid 15 % olid vaevaliselt või mitteoskajad. 1986/87 õ-a oli järel vaid 10 asukohas 128 õpilast, kelledest 28 % olid vaevaliselt või mitteoskajad. Paralleellangust noorema põlve osavõttus näeme eestlaste organiseeritud tegevuses üldiselt, näiteks seltsides, skautluses, kirikutes jne. Probleem on ülemaailmne.

Kui tahame ülalhoida eestlaskonda välismaailmas, siis peame te-

kitama muudatusi praeguses asjade käigus. See on vajalik vähemalt selleks, et võiks jätkuda välisvõitlus, kuni Eesti on tõepoolest jälle vähemalt vormiliselt iseseisev riik. Mida peaksime siis tegema? Kõigepealt peame tunnustama probleemi akuutsust. Kuigi just eesti keele oskuse probleem on olnud korduvalt kõneaineks meie organisatsioonide koosolekul, pole tuleviku praegune käik vast kõigile päris selge, sest lahenduste otsimine näib omavat teisejärgulise tähtsuse. Jätkub ju vägagi edukas välisvõitlus ja tegutsevad ju edukalt ERK, skautlus, kogudused, koolid, rahvatantsuringid ja ESTOdest osavõtt on elav. Liiatigi veel, annetused ERK-le Ühendriikides ületavad 110 000-de dollarise eelarve ja Vabadusfond ulatub juba 300 000 dollari piiridesse. Eesti rahvas paguluses toetab oma vabaduspüüdlust. Kui suure osa oleme aga määranud tuleviku kindlustamise arvele? Kui palju oleme määranud noortele nende teadmiste arendamiseks keele, kultuuri ning välisvõitluse alal? Tõsi, on küll ilmunud õpperaamatuid koolide keskuse vahendusel. Ka Eesti Koolifond USA-s on andnud oma panuse õppevahendite suurendamisele. Arvud aga näitavad, et see on olnud liialt väike panus meie rahvusgrupilt. Vaevalt ulatub see panus 5 %-le. Sellest ei ole küllalt. Kes siis kasutab tulevikus Vabadusfondi summasid? Kes kannab edasi vabadusvõitlust, kui meie ei edenda noortes eestiainelisi teadmisi?

Kui tahame olla elujõuline rahvusgrupp, siis peame mobiliseerima oma ühiskonda palju enam tuleviku kindlustamiseks. Meie peame tõstatama enam küsimusi vastuseist, millistele võiksime leida õige tee meie ühiskonna identsuse jätkuks. Meie peame võtma uue kursi edendamaks noortes eesti keele, kultuuri ja ajaloolaseid teadmisi. Kuidas saavutada nüüd seda, mis neljakümne aasta jooksul on käte vahelt libisemas?

Läti ühiskonnale Ameerikas on olnud suureks plussiks nende kolm töötavat suvekeskkooli. Ka ameerika ühiskonnas üldiselt on moodi läinud suvised eliitkoolid keskkooli õpilastele (schools for the gifted and talented), mis hõlmavad mitmeid erihuvialasid ning talente. Peale õppealase spetsialiseerumise muretseb iga kool loomulikult ka õpilaste meelelahutusliku tegevuse eest nagu näiteks sport, väljasõidud jne. Need koolid leiavad aset mitmesugustes miljöödes, nagu suvel vakantsetes erainternaat-keskkoolides/ülikoolides. Tihti väga ilusates asukohtades. Kuludeks osutuvad majutamine, söök ja õpetajate palgad. See võib ulatuda kuni 500 dollarini nädalas. See tähendaks 50 õpilase kohta 100 000 dollarit. Kui kool kestaks neli nädalat, siis oleks see 2 000 dollarit õpilase kohta. Osa

sellest summast peab andma eesti ühiskond, sest kahtlematult poleks iga vanem võimeline sellist kulu katma. Aga kui kool oleks nn. nondiscriminatory, siis on ka ehk võimalik abi saada väljastpoolt eesti ühiskonda. Toetab ju riik Black Studies Programme'i, miks siis mitte Estonian Studies?

Põhimõtteliselt peab kool edutama eesti keele ning kultuuri-teadmisi teismeliste noorte seas. Kuna kooli siht oleks eesti ühiskonna laiendamine, siis peaks koolist osavõtt olema avatud kõigile, kes soovivad endid rikastada eesti kultuurivaradega. Kooli õppekavas peaks olema keeleõpetus (k.a. lugemine, kirjutamine, kirjan-dus, kõnekeel), ajalugu ja poliitteadus (ka usu ajalugu) ja maatea-dus (k.a. eesti loodus). Kuna kool peaks hõlmama nii oskajaid kui ka mitteoskajaid, siis võiks õppetöö toimuda kolmel kuni neljal ta-semel. Eelduseks on, et mitteoskajatele on korraldatud intensiiv-kursus, mis ühe ainsa suve jooksul võimaldaks põhilise keeleoskuse omandamise ning siis järgneval suvel kõige muu kooli tegevusega liituda.

Erihuvialaliselt peaks kool pakkuma mitmekesisist tegevust seoses meie kultuuriloomingu praktiseerimisega. Erihuvialaliseks tegevu-seks võiks olla näiteks (I) žurnalistika – koolis võiks ilmuda õpilaste toimetusel kooli ajaleht, mis sisaldaks ka õpilaste kirjanduslikku omaloomingut; (II) muusika – koolis võiks tegutseda lauluansam-bel/koor, instrumentaalmuusika ansambel/orkester; (III) näite-kunst – koolis võiks tegutseda näitering; (IV) kehakultuur – see oleks rahvatants, rütmiline võimlemine ja muu sportlik tegevus; (V) kujutav kunst – maali ning rakenduskunsti erialad. Meie ühis-konnas leidub palju talendiga inimesi mitmel kutuerialal nagu muusika, teater, võimlemine, tants ja kunst. Kui suudaksime mee-litada kooli eriannetega õpetajaskonna, meelitaksime kooli ka suu-rema mitmekesise, eritalendiga õpilaspere. Muretseme aga, et õppe-toolil oleksid palgalised. Lätlaste kogemused on näidanud, et tasu edendab kohusetruudust. Iseasi kui õpetaja annetab palga tagasi koolile.

Mis veel võiks olla meelituseks õpilasperele? Oletame, et kooli lõpupäevaks 4-5 nädala kestel on koolil heal tasemel esinemisvõi-meline koor, instrumentaalansambel, teatrigrupp ja tantsu- ning võimlemisrühmad. Need võiks esineda kooli lõpupäeval. Aga veel enam – miks mitte viia kooli esinejaid edasi esinema suurematesse eestlaste keskustesse? Samas avaneksid ka võimalused tutvuda Ameerika vaatamisväärsustega. Selline tegevus võiks palju rikastada eesti-ameerika ühiskonda. Veel enam, sellisest ettevõttest võiks are-

neda laialdasem eestlaste kontakt üle kogu Ameerika ja sellega koos efektsem ja kestev poliitiline võitlustöö.

Mida veel oleks kooli elluviimiseks vaja? Kooli planeerimise mõtte kerkis üles Eesti Koolifond USA-s koosolekul. Juriidiliselt põhikirja alusel on Koolifond sobiv hooldavaks organisatsiooniks. Ka on Koolifond tulumaksust vabastatud organisatsioon. Nii et meil pole vaja uut organisatsiooni. Kooli ettevõtte on aga väga suur töö ja vajab palju enam kui seda suudaks praegune fondi juhatus/liikmeskond. On vaja palju uut verd ülemandrilises ulatuses. Ettekandest oleks ainult siis kasu, kui isikud/organisatsioonid, kes tahavad otseselt kaasa töötada kooli formeerimise kasuks, teataks mulle oma soovist toetada Eesti tuleviku vabadusvõitlust. Praegu on mõtte arendamisega seotud kümnekond isikut. Vaja on palju enam. On vaja kooli asukoha otsijaid, erialaste programmide koostajaid, õpetajaid, toetussummade kogujaid/otsijaid/annetajaid, reklaaminimesi jne. Eesti Koolifond USA-s – Estonian School Fund in USA, Inc. on inkorporeeritud New Yorgi osariigis Eesti Maja aadressil. Asjahuvilistel palume kontakti võtta alljärgnevate juhatusliikmetega:

esimees – Jüri Linask, 18 Ashton Lane, Sicklerville, NJ, 08081
tel. (609) 629-2862

laekur – Viktor Obet, 1521 Dwight Place, Bronx, NY, 10465
kirjatoimetaja – Aire Salmre, 9 Jackson Dr, Norwalk, CT 06051

Jüri Linask

*Eesti Organisatsioonide Kongressil
Baltimore'is 8. oktoobril 1988*

KÕIKUMISI PEREKONNANIMEDE KÄÄNAMISES

Ei nimi meest riku, küll aga mees nime – lausub vanasõna. Vaatleme, kui hästi või halvasti käitub keelepruuk eesti perekonnanimedega. Kumb on õige, kas *Kallase* või *Kalda*, *Kiiski* või *Kiisa*, *Tobiase* või *Tobia*?

Keelereeglid ja keelemeeste soovitusel on aastate jooksul olnud muutlikud. Praegustes grammatikates nii meil kui Eestis kehtib üldiselt reegel, et eesti perekonnanimed käänduvad nagu üldnimed, kui nende vormid nominatiivis ühtuvad. Näit. *Kask* nagu *Kask:kase*, *Muld* nagu *muld:mulla*, *Suits* nagu *suits:suitsu*. Teistel juhtudel käänduvad nad nagu vastavate tunnustega tüüpsõnad. Näit.

Kase nagu *kõne:kõnet* (genitiiv *Kase*, partitiiv *Kaset*), *Paas* nagu *kool:kooli* (gen. *Paasi*, part. *Paasi*) jne.

Esimese reegli rakendamise võimalused on tegelikult üsna piiratud. See puudutab eelkõige perekonnanimesid, mis vastavad vabast loodusest pärinevatele üldnimedele, nagu puud, metsad, loomad, veekogud jms. Enamik neist on ühesilbilised. Ka nendegi puhul moodustavad erandi nimed, millede algvorm muutub käänamisel liiga palju või nimele lisandub tähenduslikult vähem sobiv nüanss. Viimased liigitame teise, esimesega võrreldes palju suuremasse rühma, kus nominatiivne vorm säilitatakse. Ei kõlaks hästi, kui küsida: Kas te tunnete härra *Asja*? Ei kasuta me ka vorme *Käis* : *Käise*, *Laid* : *Laiu*, *Saag* : *Sae*, *Vare* : *Vareme*, vaid: gen. *Asi*, *Käisi*, *Laidi*, *Saagi*, *Vare*.

Pärisnimede käänamisel ongi kõige lihtsam lähtuda tavast, et enamatel juhtudel jääb püsima nominatiivne vorm, millele genitiivis, kui see lõpeb konsonandiga, liitub tavaliselt *i*.

Esineb veel rühm astmevaheldusega nimesid, milles nominatiivne kuju muutub vaid sedavõrd, et lõppkonsonant nõrgenev, s.t. tugev aste vaheldub nõrga astmega. Näit. *Kukk* : *Kuke*, *Leet* : *Leedi*, *Papp* : *Papi*, *Unt* : *Undi*. Siinjuures tuleb märkida, et vastavakuju listes võõrpärisnimedes perekonnanimede puhul astmevaheldust ei rakendata: *Kant* : *Kanti*, *Scott* : *Scotti*, *Roosevelt* : *Roosevelti*. (Kohanimeses aga küll: *Stuttgart* : *Stuttgardi*, *New York* : *New Yorgi*.)

Paljude nimede puhul võib tekkida kõhklus, kas tuleks käänata neid kui vastavaid üldnimesid või säilitada algkuju ka siis, kui nime tüvi ei muutu häirivalt. Johannes Aaviku üheks reegliks perekonnanimede käänamisel oli, et konsonantide vahel esinev vokaal ei tohi kaduda. Mitte: *Haamer* : *Haamri*, *Kelder* : *Keldri*, *Pannel* : *Pandla*, vaid: gen. *Haameri*, *Kelderi*, *Panneli*. (Eesnimedes kaob *e* mõnikord siiski, näit.: *Peeter* : *Peetri*). Ka vokaalide vaheline konsonant ei tohiks kaduda. Mitte: *Jõgi* : *Jõe*, *Mägi* : *Mäe*, vaid: gen. *Jõgi*, *Mägi*. — Saatsin kirja *Jõgile*. Kuna hulk eesti perekonnanimesid on genitiivikujulised, tuleb neid käänamisel selguse pärast lahus hoida nominatiivi vormidest. Nominatiiv ja genitiiv langevad siin kokku: *Jõe* : *Jõe* (ka *Jõe'*), *Pae* : *Pae*. — Auhind anti *Jõe*le (ka *Jõe'le*). Kohtasin *Jõed*.

Ebaselgust võivad tekitada ühte langevad vormid nimedel *Laas*, *Laan* ja *Laane*. Siingi peaks alati püsima algkuju. Seepärast kääname *Laas* : *Laasi* (üldnime genitiiv on *laane*) ja *Laan* : *Laani*. Valter Tauli seab oma grammatikas (1972) *Laani* tüüpsõnaks *wus*, kuid

siis langeks gen. *Laane* ühte sageli esineva nimevormiga *Laane*. Valin ise kui *Laani* nime kandja tüüpsõnaks *saan* ja me saame järgmised vormid: *Laan*, gen. *Laani* (II välde), part. *Laani* (III välde). Nendest eralduks siis selgesti *Laane*, gen. *Laane* (*Laane'*), part. *Laanet*. Sellega oleme natukenegi loonud korda segaduses, mida tekitavad genitiivikulised perekonnanimed.

On tekkinud probleeme rea tihti esinevate pärisnimedega, millede käänamisel valitseb suur ebajärjekindlus. Kord on neid käänatud kui vastavaid üldnimesid, kord jälle alal hoitud nominatiivne kuju. Nii võime lugeda, et koor laulis Harri *Kiiski* juhatusel ja seal samas esineb vorm *Kiisa* (näit. Eesti Päevaleht 15.2.78). Peaaegu teineteise kõrval kohtame nii *Kiiski* kui *Kiisk'i*. Ühes ja samas artiklis seisavad lähestikku Aino *Kallase* ja Aino *Kalda* (Eesti Päevaleht 7.7.73). Kümnekond aastat tagasi pööras sellele tähelepanu Salme Pruuden, paludes keeleteadlastelt selgitust (EP 7.3.79). V. Tauli vastus oli: „Muidugi *Kallase*.” (EP 28.3.79). Ka selleski nimes peaks jääma püsima nominatiivne vorm, eriti kuna esineb nimi *Kalda*. Niisiis: Aino *Kallase* päevaraamatud, Maie *Kalda* uurimused, Harri *Kiiski* artiklid. Aino *Kalda* on kasutusel N. Eesti kirjanduslugudes ja A. Mägi paguluses ilmunud kirjandusloos. H. Salu ja H. Kiiski tekstides kohtame vormi *Kallase*.

Friedebert Tuglase abikaasa Elo päevikutes, muidugi kui perekondlik hüüdnimeline vorm. Joh. Aavik soovitas käänata *Roht* : *Rohti*, pidades gen. *Rohu* veidraks (nagu *Puhk* : *Puhki*, mitte *Puhu*). Ka K. Ristikivi oma kirjandusloos eelistab *Rohti*. Kuid nii A. Mägi kui V. Uibopuu kasutavad Aavikult veidrana tundunud nimekuju: Richard *Rohu* romaanid. Praegu on maitse muutunud ja imeilikuna tunduks *Rohti*.

Keelepedagoog ja korrektor Kristjan Meikop jälgis rangelt printsiipi, et perekonnanimed käänduvad nagu vastavad üldnimed. See tõttu laitis ta vormi *Kallase* kui reeglivastast (Rahvuslik Kontakt nr. 1, 1979). Redigeerides Juhan Aaviku „Eesti muusika ajalugu” tekkis tal kõhkulus nime *Tobias* käänamisel. Tuli otsida õige tüüpsõna. Probleem lahenes loogilisel teel. „Õigekeelsussõnaraamatust” leidis ta kalanime *tobias* käändevormidega gen. *tobia*, part. *tobiat*. Nii esinebki „Eesti muusika ajaloos” järjekindlalt gen. Rudolf *Tobia*, kuna traditsioon on mujal – nii Eestis kui meil – säilitanud nominatiivi kuju: Rudolf *Tobiase* helitööd. Too kala on üldsusele siiski võrdlemisi tundmatu. (Eesnimi *Toomas* säilitab kõnekeeles peaaegu alati s-i: gen. *Toomase*, kuigi grammatikud peavad õigeks *Tooma*.)

Ühtlust pole leida ka *kas-lõpuliste* nimede puhul. Lähestikku seisavad sõbralikult *Kivikase* ja *Kivika* (EP 1.2.78, 23.10.82), *Kivika* ja *Kivikas'e* (Teataja 21.1.78). Siin on grammatikud ühel nõul, et nimi käändub nagu näit *kuningas*: gen. *Kivika* part. *Kivikat* (*as-lõpulised* mitmesilbilised sõnad). Joh. Aavik leidis, et partitiiv võiks olla ka *Kivikast*. N. Eestis ja A. Mägi ning H. Salu tekstides esineb vastavalt praegusele reeglile nimevorm Albert *Kivika*, H. Ellerial, H. Jänesel ja K. Ristikivil aga *Kivikase*. Me näeme, et kõikuvust tuleb ette ka keele- ja kirjandusloolaste tekstides, nagu seda on peegeldanud grammatika juhised ja erinevad soovitusel. Näiteid võiks tuua veel palju teisigi analoogiliste nimede puhul. Nii vahelduvad ühes ja samas artiklis *Jalakase* ja *Jalaka* (Teataja 29.9.84), *Parikase* ja *Parika* (Teataja 4.2.78, EP 22.11.75), *Remmelgase* ja *Remmelga* (EP 10.3.82). — Kõnekeeles kuulub *s* nime lõpus nagu sagedamini püsima jäävat ja see mõjutab omakorda kirjatähte. Tõsi küll — *s*-i kadudes jääb nime lõpp kuidagiviisi avali, tema nominatiivne vorm kontuurideta, eriti teistes käänetes: *Jalakaga*, *Remmelgale*. Vastavalt oma keeletundele kaldun ka siin pooldama nominatiivse kuju säilitamist.

Kolga või *Kolgi*

Oleme võinud tähele panna, et ühe ja sama nime genitiivis kasutatakse mõnikord erinevaid vokaale, olgugi et nime tüvi ei muutu. Üldise juhisenähtena kehtib küll, et kui meil on raske leida pärisnimele vastava tunnusega tüüpsõna või kui tahame säilitada nime algkuju, on tüvevokaaliks tavaliselt *i*: *Kerem* : *Keremi*, *Uus* : *Uusi*. Sama on üldiselt maksev ka võõrpäris- ja kohanimede kohta: *Baudelaire* : *Baudelaire'i*, *New York* : *New Yorgi*. Teatud lõppudele järgneb aga teine vokaal.

Nimed lõpuga vokaal - *s* saavad genitiivis *e*: *Hallis* : *Hallise*, *Minus* : *Minnuse*, *Raukas* : *Raukase*, *Viires* : *Viirese* (linnunime *viires* genitiiv on *viire*). Lõppudele -*ak*, -*ik* järgneb enamatel juhtudel *u*: *Kadak* : *Kadaku* (vahel *Kadaka*), *Allik* : *Alliku*, *Meerik* : *Meeriku*. Lõpule -*in* liitub *a*: *Käbin* : *Käbina*, *Tubin* : *Tubina*. Olen kuulnud öeldavat ka *Käbini*. Võiks siis küsida: miks mitte *Tubini*? Õigekeelsussõnaraamat teatab meile, et *tubin* tähendab murdes kaigast või malakat ja selle genitiivseks vormiks on *tubina*. Inimene, kes murdeid ei tunne, ei oskaks siit eeskuju leida. Kuid nii käänduvad ka meile tuntumad üldnimed lõpuga -*in*: *kamin* : *kamina*, *värin* : *värina*.

ng-lõpulistes nimedes peetakse praegu õigemaks tüvevokaali *u*:

Masing : *Masingu*, *Viiding* : *Viidingu* (kuigi esineb ka erandeid, nagu gen. *Hornungi*, *Kiplingi*). *Masingu* puhul domineeris varem i. G. Suits, H. Jänes ja H. Eller kirjutavad Otto Wilhelm *Masingist*, kuna N. Eesti kirjandusloolased ja meil K. Ristikivi, H. Salu ning A. Mägi eelistavad u-d: O. W. *Masingu*. Kõikuvust esineb siinsetes tekstides Sten *Karlingi* nime käänamisel. Vahetevahel või kohata vormi *Karlingu* (nagu *ling* : *lingu*), millest aga tuleks loobuda. *Karling* on võõrpärisnimi ja peaks käänduma nagu *Österling*. Imelik tunduks rääkida rootsi luuletajast Anders *Österlingust*, kuna oleme harjunud meile hästi tuntud *Österlingiga*.

Pidevat ebajärjekindlust põhjustavad meil nimed *Kolk* ja *Mark*. Üldnimedena on olemas nii *kolk* : *kolga* kui *kolk* : *kolgi*. Mõned kahtlevad ikka veel, mida võtta eeskujuks, kas *kolgast* või veoriista osa *Kolgi* on tavalisem ja nime kandjad pole protesteerinud. Kas *Margi*-nimelised eelistavad kirjamarki või rahatähte? Kui on valida kaks lõppu, tuleks ühtluse pärast loobuda a-st ja u-st genitiivi tavalisema lõpu i kasuks. Mitte siis: *Karlingu*, *Pätsu*, *Kolga*, *Liiva* ja *Marga*, vaid: *Karlingi* uurimused, *Pätsi* aeg, *Kolgi* looming, *Liivi* luuletused, *Margi* kõne.

Pärisnimede käänamist mõjutab traditsioon ja viimane sõna jääb ütelda nime kandjal. Kuid tuntud, sageli esinevate nimede puhul peaks ühtlane pruuk olema juba välja kujunenud.

Apostroof ehk ülakoma

Apostroof kuulub grammatikas kirjavahemärkide peatükki. Nii mõnigi autor suhtub kirjavahemärkidesse üleolevalt ja jätab need pedantse korrektori mureks. Üks ei hooli neist üldse. Teine armastab liialduseni ainult teatavaid märke, nagu hüüumärk, mõttekriips, mõttepunktid . . . Kolmas on komadega kitsi ja paneb nad ainult sinna, kus neid pole vaja. Käsikirjade redigeerijad võivad kinnitada, et segadus sellel alal on võrdlemisi üldine. Ometi on kirjavahemärkidel tekstis tähtis ülesanne täita.

Ka apostroof kuulub nende kirjavahemärkide hulka, mida teatud funktsioonis väga armastatakse. Paljud autorid unustavad nii üht kui teist, kuid mitte apostroofi. Välja arvatud mõnikord pärisnime käänamisel, vajame apostroofi tegelikult harva. Me märkame selle esinemist vanemas luules, kus sellega märgitakse ärajäetud tähti, näit. luuleridades „Kui ta teaks, oh kui ta tunneks, / kuis võin *hellast' armasta'* . . . ”. (L. Koidula). Vormid *hellasti* ja *armastada* rikuks trohheilise rütmi. Apostroofi kasutame sõnade liitmisel juhtudel, nagu on's (= on siis), ole'nd (= ole nüüd). Mitte aga sõnade

oot ja vaat järel. Mitte ka lühendite käänamisel, mida mõnikord võib tähele panna. Mitte siis USA's (ega USA:s), vaid USA-s.

Apostroofi vajame vahetevahel siiski pärisnime nominatiivse vormi eraldamiseks ja siin esinebki liigtarvitamist. Praegused grammatikud on apostroofiga kokkuhoidlikud, nagu olid seda ka Joh. Aavik ja hiljem V. Tauli. Tendents on ikka enam apostroofist loobumise poole. Jäägu see ainult nime nominatiivse kuju eraldamiseks, kui tõesti selgus seda hädasti nõuab. Isegi ametlikes dokumentides nime mitmekordsel esinemisel jätkub ainult esimesest korrast. Genitiivsed vormid *Kukk'e*, *Sepp'a* on hüljatud. On ilmaegne kirjutada Aino *Kallas'ele* või Harri *Kiisk'ile*, rääkimata proua *Juhanson'ist* ja härra *Lindberg'ist*.

Kuid – apostroofi võib selguse pärast tarvis minna genitiivikuju nime käänamisel. Mitte: Ilmar *Talve'* teaduslikud tööd, kuna nimi Ilmar *Talve* on tuntud. Küll aga: Otsitakse Endel *Mäe'* sugulasi (nimi on *Mäe*). Lugesin artiklit, kus esines korduvalt nimevorm *Sule*, kuid tekstist ei selgunud, kas isiku nimi on *Sulg* või *Sule*. Siin oleks apostroof olnud hädavajalik: *Sule'*.

Sagedamini eesti nime puhul tuleb kasutada apostroofi võõrpärisnimede käänamisel. Siingi liialdatakse sellega tihti. Kuna apostroof märgib ka ärajäänud tähte, peab ta seisma seal, kus võõrnime lõppu ei hääldata. Sellele järgneb eesti käändelõpp: *Moliere'i* näidendid. Räägiti *Wilde'ist*. Lugesime *Dumas'd*. Teistel juhtudel ei kasutata võõrnimegi puhul apostroofi: *Valery* looming (genitiiv lõpeb vokaaliga). Bernhard *Schmidti* leiutis. Jalutasime *Wall Streetil* (lõpptähed on hääldatavad). Samal viisil kirjutame kohanimed: Eesti Päevad *Baltimore'is*. Noortepäevad *Chicagos*.

Võõrkeelsete publikatsioonide, organisatsioonide ja asutuste nimed eestikeelses tekstis nõuavad mõnikord apostroofi. Mõnda asutust on lihtne tõlkida: *Skolöverstyrelsen* – *Koolide Peavalitsus*, *Statens Invandrarverk* – *Rügi Sisserännuamet*. Kuid sageli on tõlkimine keeruline ja me kasutame nime võõrkeelset algkuju, vajaduse korral lisades sellele apostroofi ja eestikeelse käändelõpu: *Svensk Kärnbränslehantering'u* lühend on SKB. Ta töötab *Nordiska Kompaniet'is* (NK-s) või kaubamajas „*Nordiska Kompaniet'*” (jutumärgid, kui nimi üksi ei ütle, et mõeldud on kaubamaja). Artikkel avaldati „*Neue Rundschau's*”.

Võime niisiis tunnistada, et apostroof ehk ülakoma on vahel siiski üks hea väikene abimees.

Paul Laan

KODUMAA KOOLILAULIKUID MEENUTADES

»Bülletäänis» nr 31 kirjutasin ma lühidalt ühest meie kõige mahu- kamast »Kooli laulmise raamatust», mille autoriks oli V. Tammann. Kui nüüd kronoloogiliselt edasi minna, siis juba 1918. a. septemb- ris järgnes sellele Miina Hermanni poolt koostatuna, Tartus K.-Ü. »Postimehe» kirjastusel »Laulud nais- ehk lastekooridele.» Seega see raamat kujunes V. Tammanni raamatu kõrval väga väärtuslikuks meie koolimuusika ajaloos.

Laulik koosneb 42 laulust, millest pooled on kolme-, pooled neljahäälsed. Esmakordselt näeb selles raamatus ka trükivalgust M. Hermanni lõpukoor »Kalevist ja Lindast» segakoorile. See on sama- nimelisest kantaadist, mille ta komponeeris 1894. a.; sõnade loo- jaks oli A. F. Tombach-Kaljuvald. Karlson kohandas aga lõpuosa Kreutzwaldi sõnadele.

J. V. Veski kirjutab, et kui Miina 1893/94 Leipzigris orelikont- serte käis andmas, siis elas ta sääl ühe saksa proua juures, kes teda ühel lõunal kööki appi palus suppi keetma.

Korraga tuli temal aga vaim peale ja ta jättis köögitöö kus seda ja teist! Selle asemel läks ta ja pani kirja oma inspiratsiooni, mida meie kõik nüüd hästi tunneme ja teame, kui palvet kodumaale. . .!

See eelpoolmainitud laulik toob ära terve rea laule tuntud auto- reilt: M. Hermann (= Härma) ise, K. A. Hermann, A. Läte, J. Aavik, M. Saar, J. Simm, M. Lüdig, K. Törnpu, J. Kappel. Laulude harmooniline voolavus on ka noortele sobiv ja tonaalsus kõrguse poolest paras. Ei puudu ka välisautorid: O. Merikanto, R. Schu- man, A. Suonio, E. Melartin, F. Abt, L. v. Beethoven, J. Chr. Ve- ber, V. A. Mozart, P. Tšchaikovski jt.

Terve rida laule põhinevad rahvaviisidel. Arvestades tolleaegseid olusid ja võimalusi, oli noodikiri haruldaselt selge ja ladumine vea- tu.

See raamat, mis andis väga huvitavat lauluvara: isamaa-armastu- se, looduseilu, aastaegade, kodu ja töö ja tegevuse üle, sai meie algkoolides, vanemate klasside osas, otsitud laulikuks.

Raamat on rikas ka illustratsioonide, vinjettide ja piltide poo- lest, kohandatud vastavalt laulude teemale.

Kui aastatega aga edasi astume, siis kohtame jällegi Tartu meeste Vold. Tammani ja J. Aaviku poolt V. Tammani kirjastusel välja an- tud »Eesti laulu» (1924. a.).

See oli nägusa välimusega kõvas köites (17x11 sm) laulik, väga rikkaliku lauluvaraga. Selles esineb 39 eesti rahvaviisi, 94 eesti he-

liloojate laulu, vennas- ja naaberrahvaste laule ja teiste rahvaste viise, kokku 37 ja 7 üliõpilasviisi.

Sisult jagunevad need laulud: isamaalisi laule 26, sõduri- ja marsilaule 27, hälli- ja lastelaule 16, laule kodusest kohakesest 11, laulust ja mängust 13, tunde- ja aateavaldusi 23, vaimulikke laule 9, hommiku- ja õhtulaule 9, laule aastaegadest 17, naljalaule 19, üliõpilaslaule 7 ja teiste rahvaste laule 3.

Autorid on neile omase pedagoogilise vilumuse ja suurte muusikalis-entsüklopeediliste teadmiste taustal andnud meile haruldase ja isegi praeguses olukorras asendamatu lauluvara, 160 laulu kogusummas.

Pärast eessõna on ära toodud ka laulude sisukord ja nende rühmitus sisu järgi väga süstemaatiliselt ja selgepiirilisel.

Nooditrükk on väga selge, terve rida lauludest on varustatud ka pildimaterjaliga või graafilise vinjetiga.

Laulud on kõik kahehäälsed, sobivalt seatud. Teise hääle modulatsioonid on huvitavad ja oskuslikud.

Kõigele muule lisaks on väärtuslik, et iga e e s t i helilooja laulude sissejuhatuseks esineb selle helilooja pilt ja ka kokkuvõtlik elulookirjeldus.

Esimesena on mainitud Viru-Jakobi kirikuõpetaja poeg E. A. Hörschelmann 1846. a. komponeeritud »Jõululauluga» (Au olgu Jumalale kõrges. . .), lõpetades Juhan Aavikuga.

Üldsummas on 16 autori elulood koos pildiga ja 22 mitmesugust illustratsiooni.

Raamatu autorid lootsid, et see raamatuke tunduvalt kaasa aitab ühislaulu edenemisele ja arenemisele igasugustel seltskondlikel koosviibimistel, perekondlikel ja muil kokkutulekuil, aga ka sõdurite, üliõpilaste ja noorte hulgas, perekonnas ja koolides. Seda ülesannet täitis ta ka suurepäraselt.

Seminarides oli ta *klassilaulmises* solmiseerimisel ja lehest lugemisel suureks abiks, sest oli kerge klass kaheks pooleks jagada ja siis hiljem 1. ja 2. hääle osad ümber vahetada, et sel moel nii rütmilist kui ka kooslaulmist ja *harmoonilist tunnetamist arendada*.

Nagu näha, meie koolilaulu varasalv hakkas järjest rikastuma uute õpikutega ja ka laulikutega.

Viie aasta pärast ilmus samadelt autoritelt »Lastelaul» I ja veidi hiljem ka teine osa.

1928. a. suvel kinnitati Haridusministeeriumi poolt algkooli õppekavad. Selle järgi jäeti laulude valik koolis õpetaja hoolde, üldiseks nõudeks oli aga, et need oleks jõukohased kunst- ja

rahvalaulud nii meie kui ka teiste rahvaste omad. Sihiks oli soetada ühist lauluvara üleriigilikult, et sel moel ka ühistunnet säilitada ja lauluarmastust arendada.

Et seda põhiprintsiipi aga täpsustada, andiski haridusminister juba 1931. a. detsembris täpsustatud nimestiku, mille järgi laulud jagunevad 1) ühised ja 2) valitavad. Selle järgi on ühiseid laule 6-klassilise algkooli kava ulatuses arvult 52, kui õppetingimused on soodsad (suuremad maakoolid ja linnakoolid). Kus aga õppetingimused olid vähem soodsad nn. liitklasside tõttu, võis see arv langeda 36-le 6-klassilises algkoolis.

See põhjustas ka siis jälle uute laulikute väljaandmise. Kavatsen seda, koos meie muusikalis-metoodilise kirjandusega käsitleda eraldi kirjutises hiljem.

Enn Saluveer

IFTA TEGEVUSEST 1988. AASTAL

Peab kohe alguses mainima, et IFTA tegevus globaalses ulatuses on laienenud. Sinna kuuluvad praegu 49 organisatsiooni, nendest 45 on täisliikmed. Kokku hõlmab see umbes 3 miljonit õpetajat. Euroopa osas 15 maad, Aafrikas 14, Aasia-Austraalia-Vaikse ookeani piirkond 7, Lõuna-Ameerika ja Kariibia 4 maad. Meie kuulume koos Soomega Euroopa gruppi. Sinna kuuluvad veel Austria, Küpros, Prantsusmaa, Lääne-Saksamaa, Kreeka, Island, Itaalia, Luksemburg, Malta, Portugal, Hispaania, Šveits ja Jugoslaavia.

IFTA-l on konsultatiivne staatus Euroopa Nõukogu juures, samuti on ta koostöös WCOTP ja UNESCO-ga.

President F. Milbert võttis osa Münchenis toimunud kokkutulekust maikuu, samal ajal toimus aga Portugalis, Lõuna Piirkonna Õpetajate Uniooni kongress 400 delegaadiga, kus arutati uut Haridusala Seadust 1986. aastast. IFTA esindajana oli kohal IFTA peasekretär J.-B. Gicquel, kes andis ka ülevaate Vahemere konverentsist Maltas, märtsis 1988.

Maikuu lõpul oli Epinay's Pariisi lähedal pedagoogiline kongress, kus arutati mitmeid hariduslikke ja sotsiaalseid probleeme. Prantsusmaal toimus ka teisi samalaadilisi konverentse, kus peamiseks teemaks oli „Haridus ja rahu”.

Juunis toimus Ungaris haridustegelaste ja õpetajaskonna esindajate kokkutulek, seekord UNESCO ala-regiooni osas, hõlmates Bul-

gaaria, Kreeka, Ungari, Itaalia, Malta, Portugali, Rumeenia, Hispaania, Türgi ja Jugoslaavia. Kavas olid küsimused haridusalase uurimuse ja uuenduse vallast.

3.-9. augustini toimus Melbourne'is, Austraalias WCOTP kongress, kus jälle peasekretär IFTA-t esindas.

Haridusküsimuste kõrval arutati ka poliitilisi probleeme, nn „Palestiina probleem” jne.

IFTA esindajaina on peasekretär ja president külastanud paljusid riike, muuseas ka Jugoslaaviat; Lõuna-Ameerika riike, Boliiviat, Salvadori, Paraguaid, Tšiilit, Ginead, Uruguaid. Võimaluste piires oli ka seal IFTA esindaja mitmesugustel kokkutulekutel, et anda moraalset tuge, kus seda vaja väga segaste poliitiliste olukordade tõttu.

WCOTP, IFTA-FIPESO esindajad külastasid ka Iisraeli, et kaasa aidata rahu saavutamises ja Palestiinaga kokkuleppele jõudmises piiride ja territooriumi suhtes.

IFTA 56. konverents peetakse sel aastal (1989) 21.-24. juulini Lääne-Saksamaal, W ü r z b u r g i s, hotellis Maritim, kuna 15.-19. juulini toimub Hollandis, Maestrichtis, FIPESO konverents, siis on võimalik vastastikku üksteise konverentsidest osa võtta.

Tänavuse konverentsi teemaks on „Hariduslik suund solidaarsuse saavutamiseks ja rahvusvaheline sõltuvus. Kooli osatähtsus selles.”

Nagu käesolevast lühikesest ülevaatest näha, pole IFTA tegevus olnud kunagi nii aktiivne kui praegu, sest välispoliitikas toimuvad äkilised, üllatuslikud muutused ja kogu see protsess nõuab ka haridusalast kohandamist.

UNESCO on kuulutanud 1990. a. KIRJAOSKUSE AASTAKS. Nad on oma ringkirjaga kuulutanud, et maailmas on üldse 889 miljonit kirjaoskamatut inimest, 120 miljonit last on ilma koolihari- dusest ja seega ei oska lugeda ega kirjutada.

Sellel aastal tahetakse rakendada kõiki organisatsioone, et senist olukorda parandada ja teha kõik, et läbi viia laialdast programmi, millega tahetakse kirjaoskuse taset tõsta globaalses ulatuses.

Piiratud ruum ei luba laskuda igasse üksikusse detaili, mis näitab IFTA tõhusat panust, eriti ülemaailmse alghariduse edendamisel, õpetajate ettevalmistamisel kui ka nende õiguste ja töötingimuste parandamisel.

Olgu tähendatud, et IFTA arvamust on paljud valitsused arvesse võtnud keerukate olukordade lahendamisel. Ka Euroopa Nõukogu ja UNESCO on tihti palunud EFTA seisukohti mõningate põhiliste

probleemide lahendamisel.

Seepärast olgem tänulikud, et meil on võimalus EÕK kaudu ka omapoolne panus anda, eriti rõhutades etnilise hariduse osatähtsust põgenikele ja tõeliste demokraatlike ideede kaitsmist v a b a m a a i l m a e e s!

Enn Saluveer

SUUR E EHK MÖTISKLUSEST TEONI

Eestlasel oli hea elada oma põlisel Eestimaal. Ta oli rahul oma eluga ega ahmitsenud teiste maa-alasid oma valdusesse.

Siis tuli aga Eestlastele häda kaela nagu vesikivi Saksa kaupmehe näol. Saksa kaupmees ja ka teised hilisemad „isandad” ahnitsevad Eestlase maad ja varandust ega jäänud enne rahule, kui olid toore jõuga kõik oma kätte saanud.

Nii algaski meie rahva 700-aastane orjapõlv. Ainult vahel muutus see aeg natuke talutavamaks, kuid piits ja raudrusikas olid alati valvel hoope jagama niipea, kui Eestlane julges kraadi võrra oma kaela sirgemaks ajada või pead natuke püsti upitada. Eestlaselt võeti inimlikud õigused ja teda koormati aastast aastasse ikka suuremate kohustuste, maksude ja töödega, kuni jõudis kätte aeg, kus „isand” hoolitses oma karja eest paremini ja hoolikamalt, kui selle vallutatud maa põliselaniku – Eestlase eest.

Eestlast müüdi ja osteti. Teda kingiti ühelt „isandalt” teisele ja vahest sai isegi maha mängitud kaardimängus. „Isand” pidas teda ükskõik milleks, kuid mitte inimeseks.

Eestlast peksti armetult tallis vitsa ja piitsaga iga oletatava, väiksemagi eksimuse eest. Eestlase elu oli aja jooksul muutunud nii karmiks ja raskeks, et elu sees hoida, ta püüdis tõusta sama kõrgele elutasemele kui „isanda” lehm, lammas või hobune.

Eesti rahvas oli välja suuremas oma põlisel sünnimaal. Oli suremas, kuid ei surnud. Oli looma elutasemest madalamale sunnitud, kuid tõusis väärikaks kultuurrahvaste liikmeks. Oli ori, kuid lõi oma riigi. Ta emakeel oli tundmata, kuid rahvaste keelte võistlusel tuli teisele kohale lüürilisema itaalia keele kõrval.

Olles jõudnud meie armsa emakeeleni, võin uhkusega öelda, et meie keeleteadlased, parandajad ja uuendajad on meie keele kallal palju tööd teinud ja seda igast küljest lihvinud ja rikastanud, nii et Eestlane võib ennast täielikult ja rikkalikult väljendada, toetumata

mõnele teisele võõrkeelele.

Agaga üks väike keeletegur on mu kallal näinud juba kauemat aega ega anna rahu ei päeval ega öösel. Nimelt see väike e-täht. Just seesama väike e-täht, mida võib leida niisuguste sõnade alguses nagu eestlane, eesti keel, eestimeelne, eestlaste hõim, eestlus jne. Mida rohkem ma niisuguseid väikse e-tähega sõnu näen, seda tugevam ja kindlam on mu arvamus, et meie „isandatelt“ on see rahvast alaväärivastav konks meie keelde poetatud ja püütud seal seda edasi hoida igasuguste pikkade „selgitavate“ seletuste ja grammatiliste nõksudega. Mul on kohe raske aru saada, et linnadest, tänavatest, jõgedest, riikidest ja isegi taevakehadest peetakse rohkem lugu, kirjutades neid suure algustähega. Isegi ajakirjade pealkirjad on selle suurele osaliseks saanud. Kui aga jutt jõuab Eestlaseni, siis öeldakse, et see on omadussõna (kelle oma? Selle „isanda“?) ja see nõuab (kes? See „isand“ või?) väikest algustähte. Pole siis midagi imeks panna, kui peaksime varsti sellise seletuse järgi suure algustähega kirjutama lehm, lammas ja siga. Eesti riiki me märgime alati suure algustähega, aga „Eestlasele“ vististi pole niisugust tähtsust vaja osutada, ta ju kunagi püüdis lehma seisusesse tõusta.

Ajalugu on meile näidanud, et Eestlase elutee on olnud raske, pikk ja pime, kuid ta on kõigega toime tulnud ja kõigist võitu saanud. Ilma Eestlaseta poleks olnud Eesti riiki. Ilma Eestlaseta poleks olnud Eestimaad. Ilma Eestlaseta poleks ka Eestlasi.

Sellepärast ütlen ma teile. . .

ANDKE AU MINU ESIVANEMATELE!

Seda nõuan mina ja sama peaksite ka teie nõudma. Tänaast päevast peale mina kirjutatan oma rahva (ja ka teiste rahvaste) nime alati suure tähega.

See on tunnustuseks, et austan oma esivanemaid – Eestlasi!

Ants Põldmäe

V A R I A

Eesti Õpetajate Liit taastatakse

Aastal 1917 loodud Eesti Õpetajate Liit asutatakse uuesti, teatas organiseerimiskomitee esimees Voldemar Pinn Eesti televisiooni uudistesaaetes. Organiseerimistöö peaks olema valmis oktoobrikuuks, mil peetakse õpetajate konverents.

Organiseerimiskomitee liige Valter Horm jutustas televaatajatele Eesti Vabariigi-aegsest tegevusest. Eesti Õpetajate Liit tegutses kutseorganisatsioonina ehk õpetajate ametiühinguna, kuhu kuulus 90 protsenti õpetajatest. Uuesti asutatav Liit kavatses luua ka rahvusvahelised suhted vastavate liitudega.

*

Liivia Aring in memoriam

22. jaanuaril suri raske haiguse tagajärjel Rootsis Lundi Eesti Täienduskooli ja Lundi ning ümbruskonna rootsi koolide kodukeeleõpetaja Liivia Aring, neiuna Laid, sünd. 4. juulil 1943 Tallinnas. Lõpetas Stockholmi Ülikooli rohuteadlasena, töötas apteegi juhatajana Eskilstunas.

Abikaasa ja väikese pojaga Lundi elama asunud algas ta tegevust kasvatajana eesti mänguringis ja õpetajana täienduskoolis. Kui 1978. a. anti Lundi rootsi koolides võimalus kodukeele õpetuseks, pühendus ta täielikult eestlusele ja õpetajaametile – sõites tööpäevadel koolist kooli, et eesti päritoluga õpilastele õpetada eesti keelt. Laupäeviti töötas ta Lõuna-Rootsi Eesti Majas täienduskoolis. Samaaegselt jätkas ta eesti keele alal õpinguid Lundi Ülikoolis ja avaldas 1988 kevadel eesti kodukeelega õpilaste eesti keele sõnavara kohta uurimuse „Om aktiva ordförrådet hos estniska hemspråkslever i Lund med omnejd”,

Palju aastaid oli Liivia Aring Lõuna-Rootsi Eesti Maja Klubi esinaine korraldades ettekandeõhtuid ja kaasa aidates eesti organisatsioonide ühises töös.

Eesti keel ja eestlus olid talle kallid, tähtsad ja iseenesest mõistevad, see tiivustas ja ergutas ka õpilasi ja kaasõpetajaid.

Sügavas leinas ja tänutundes mälestavad teda arvukas sõprade- ja õpilaspere ning kolleegid paljudest koolidest.

*

Eesti Keele ja Kirjanduse Instituut korraldab eesti keele kursusi Stockholmis algajatele ja edasijõudnutele. Käesoleval aastal toimuvad kursused 25 osavõtjaga.

*